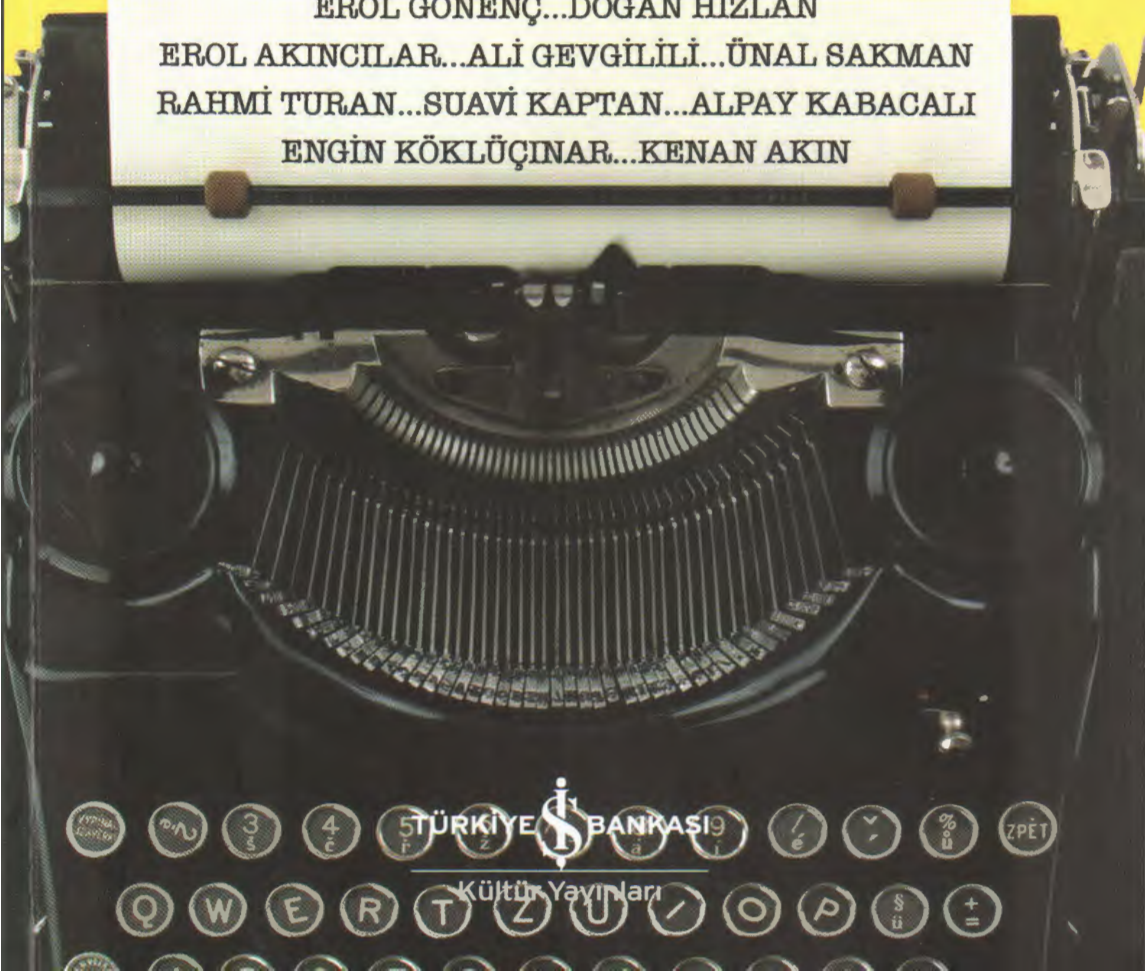
Suat Gezgin Veli Polat H. Esra Arcan

TÜRKİYE SÖZLÜ BASIN TARİHİ

CİLT III

NAİL GÜRELİ... ALTAN ÖYMEN...ZİYA NEBİOĞLU
HASAN PULUR...OKTAY EKŞİ...NEVZAT ÜNLÜ
HALİL DOĞAN KATIRCIOĞLU...DOĞAN ULUÇ
ALÂEDDİN BİLGİ...ORHAN ERİNÇ
SERACEDDİN ZIDDIOĞLU...DOĞAN HEPER
EROL GÖNENÇ...DOĞAN HIZLAN
EROL AKINCILAR...ALİ GEVGİLİLİ...ÜNAL SAKMAN
RAHMİ TURAN...SUAVİ KAPTAN...ALPAY KABACALI
ENGİN KÖKLÜÇINAR...KENAN AKIN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Fuat Süreyya Oral, 1934 yılında Velid Ebüzziya'yı ziyaret edip, gazeteci olmaya karar verdiğini söyleyerek, kendisine basın tarihiyle ilgili kaynak önermesini rica ettiğinde aldığı yanıt oldukça manidardır: "Ne tarihi? Bu mesleğin bir tarihi yoktur, olacaksan bunun için gazeteci ol."

Tabii ki o günden bu yana, Türkiye basın tarihi üzerine çeşitli çalışmalar yayımlanmış, bu eksiklik bir ölçüde giderilmiştir. Ancak, tarih yazımının ulaşılan yazılı belgeler üzerinden yapılması çeşitli kısıtlamaları da beraberinde getirmektedir, çünkü gazeteciler haberleri, röportajları ve yazılarıyla tarihe not düşerken, birçok tarihi olayın birinci elden izleyicileri olarak hepsini yazamadıkları paha biçilmez değerde tanıklıklar da biriktirirler. Dolayısıyla basın tarihi alanının sözlü tarih çalışmaları ile zenginleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü tarafından yürütülen Türkiye Sözlü Basın Tarihi Araştırma Projesi işte bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Proje verilerinin *Türkiye Sözlü Basın Tarihi* adı altında, üç ciltlik bir dizi halinde okuyucu ile buluşturulması planlanmıştır. Dizinin bu üçüncü ve şimdilik son cildinde 1932-1944 yılları arasında doğmuş ve ne yazık ki bazıları artık aramızda olmayan gazetecilerle yapılmış görüşmeler yer alıyor. Onların tanıklıkları yakın tarihimizin önemli dönüm noktalarına ilişkin zengin bir malzeme de sunuyor. Diğer yandan, Türkiye basın tarihi, Türkiye'nin demokrasi tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Demokratikleşme sürecinin inişli çıkışlı yollarında ilerleyen bir ülkede, doğruyu duyan, gerçeği gören gazetecilerin duyduklarını ve gördüklerini yazdıkları için çektikleri çilelerin tarihidir. Tanıklıklarda, ülkemizde gazeteciliğin bu kuşağının meslek ilkeleri ve demokrasi adına çektiği sıkıntıların izleri de sürülebiliyor.

Türkiye Sözlü Basın Tarihi, sadece gazetecilik mesleğinin değil, Türkiye tarihinin bilinen, bilinmeyen çeşitli yönlerine ışık tutan; sadece basın tarihi araştırmacılarına değil, Türkiye'nin dününü anlamak isteyen tüm okurlara yararlı olacak değerli bir çalışma.

9 786053 328551

KDV dahil fiyatı
30 TL

TARİH

SUAT GEZGİN – VELİ POLAT – H. ESRA ARCAN
TÜRKİYE SÖZLÜ BASIN TARİHİ - III

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2015
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
ALİ BERKTAY

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NİHAL BOZTEKİN

DİZİN
NECATİ BALBAY

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: EYLÜL 2016, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-855-1

BASKI
MİMOZA MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
MERKEZ EFENDİ MAH. DAVUTPAŞA CAD. NO: 123 KAT: 1-3
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 33198

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Suat Gezgin
Veli Polat
H. Esra Arcan

Türkiye Sözlü Basın Tarihi

cilt III

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Türkiye Sözlü Basın Tarihi Araştırma Projesi

Proje Yürütücüsü
Prof.Dr. Suat GEZGİN

Proje Koordinatörleri
Doç.Dr. Veli POLAT
Doç.Dr. H. Esra ARCAN

Proje Danışmanları

Prof.Dr. Atilla GİRGİN
Prof.Dr. Nilüfer SARI SEZER
Prof.Dr. Aslı YAPAR GÖNENÇ
Prof.Dr. Belkıs ULUSOY NALCIOĞLU
Doç.Dr. Şükrü SİM
Yrd.Doç.Dr. Hasan ÜSTÜN
Yrd.Doç.Dr. Meltem ÜNAL ERZEN
Yrd.Doç.Dr. Özgü Işık YOLCU
Yrd.Doç.Dr. Sinan LAÇİNER
Yrd.Doç.Dr. Korhan MAVNACIOĞLU
Yrd.Doç.Dr. Berrin KALSIN
Yrd.Doç.Dr. Ebru Belgin YETİŞKİN
Yrd.Doç.Dr. Nuray YILMAZ
Yrd.Doç.Dr. Nihal KOCABAY ŞENER
Arş.Gör.Dr. Ersin TURAN
Arş.Gör.Dr. Ahmet Kadri KURŞUN
Arş.Gör.Dr. Hülya SEMİZ TÜRKOĞLU
Dr. Esra OĞUZHAN
Öğr.Gör. Kerim EVREN
Öğr.Gör. Yusuf Ziya AY
Aslı GEVGİLİLİ
Burçak ORÇUN
Erhan KILIÇ
İsmail YORULMAZ
Olga Untila ŞAHİN
Orhan ERİNÇ
Özgür BALİ
Serdar TALU
Sevim AYIK
Sinem BİROL

Proje Uzman ve Araştırmacıları

Doç.Dr. Cenk DEMİRKIRAN
Doç.Dr. Uğur GÜNDÜZ
Yrd.Doç.Dr. İlkay NİŞANCI
Yrd.Doç.Dr. Ümit SARI
Yrd.Doç.Dr. Nuray YILMAZ
Yrd.Doç.Dr. Süleyman TÜRKOĞLU
Yrd.Doç.Dr. Onur AKYOL
Arş.Gör.Dr. Ahmet Kadri KURŞUN
Arş.Gör.Dr. Özlem ARDA
Arş.Gör.Alper DİNÇEL
Havva BOZKURT MERİÇ

Bu araştırma projesi herhangi bir finansal destek alınmadan İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi çalışanlarının gönüllü desteği ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın kitap olarak yayımlanmasındaki katkılarından dolayı İş Bankası Kültür Yayınları'na teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

Önsöz VII

Nail Güreli 1

Altan Öymen 43

Ziya Nebioğlu 81

Hasan Pulur 105

Oktay Ekşi 131

Nevzat Ünlü 167

Halil Doğan Katırcıoğlu 193

Doğan Uluç 215

Alâeddin Bilgi 259

Orhan Erinç 287

Seraceddin Zıddıoğlu 345

Doğan Heper 371

Erol Gönenç 395

Doğan Hızlan 459

Erol Akıncılar 467

Ali Gevgilili 509

Ünal Sakman 547

Rahmi Turan 575

Suavi Kaptan 655

Alpay Kabacalı 665

Engin Köklüçınar 685

Kenan Akın 731

Dizin 775

Önsöz

Fuat Süreyya Oral 1934 yılında Velid Ebüzziya'yı ziyaret edip, gazeteci olmaya karar verdiğini söyleyerek, kendisine basın tarihiyle ilgili kaynak önermesini rica ettiğinde aldığı yanıt oldukça manidardır: "Ne tarihi? Bu mesleğin bir tarihi yoktur, olacaksan bunun için gazeteci ol." Ne mutlu ki o günden bu yana, Türkiye basın tarihi üzerine birçok çalışma yayımlanmış, bu alandaki kuraklık göreceli olarak sona erdirilmiştir. Ancak, tarih yazımının ulaşılan yazılı belgeler üzerinden yapılması çeşitli kısıtlamaları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle basın tarihinin etno-metodolojik bir yaklaşımla sözlü tarih çalışmaları ile zenginleştirilmesine ihtiyaç vardır.

Öte yandan, gazetecilik diğer pek çok özelliğinin yanı sıra, tarihle ilişkisi açısından da diğer mesleklerden ayrılır. Gazeteci, gazete haberleri ile gelecekte yazılacak tarih yazımının adeta günlük notlarını kayda düşer. Bu anlamda gazeteciler günümüzün tarih yazıcıları, bir başka deyişle çağdaş "vakanüvis"lerdir. Aynı zamanda, gazeteciler tarihe not düşerken birçok tarihi olayın da birinci elden tanıkları olarak yazdıklarının ya da yazabildiklerinin dışında da pek çok tanıklık biriktirirler.

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü bu tanıklıkların kişisel deneyim ve birikimler olarak kalıp, yok olma-

ması amacıyla Türkiye Sözlü Basın Tarihi çalışmasını projelendirerek çağına tanıklık eden gazetecilerin tanıklıklarını derleyip arşivleme çalışmasını başlatmıştır. Çalışma, 1910 yılında Osmanlı tabiyetinde doğan gazetecilerle başlatılmıştır.

Bu noktada çalışmanın kavramsal çerçevesi üzerine bazı bilgileri aktarmak yararlı olacaktır. Paul Thompson sözlü tarih çalışmalarını "geçmişin sesi"ni bugüne taşıyan bir çaba olarak tanımlar. Sözlü tarih çalışmaları tarih yazımından farklı olarak, yazılı kaynaklarda mevcut olmayan geçmişi açığa çıkarmayı hedefler. Tarihi yorumlamak yerine olguları, gerçekleri, kanıtları bireylerin deneyimine başvurarak kaydetmeyi amaçlar. Böylelikle tarihçilerin geçmişi yeniden inşa edebilecekleri belgeler birinci el tanıkların anlatıları aracılığı ile doğrudan derlenerek kaydedilir. Bireysel anı ve hatırlamaları esas alan sözlü tarih çalışmaları bu noktada eleştirilerek, kişisel hafıza ve hatırlamanın gerçeği tahrif edebilme potansiyeline dikkat çekilmiştir. Gazetecilik, antropoloji, tarih, sosyoloji gibi çeşitli bilim alanlarının katkı ve katılımı ile disiplinler arası zenginliklerle geliştirilmiş olan sözlü tarih çalışmaları bu anlamda eklektik karaktere sahip bir etno-metodolojik araştırma yöntemidir. Tek bir röportaj-söyleşi-mülakattan derinlemesine mülakat veya nehir söyleşiye veya kapsamlı araştırma projelerine kadar çok çeşitli formlarda olabilir. Bu çalışma, diğer tüm sözlü tarih çalışmaları gibi kapsamlı bir ön araştırma, görüşme ve görüşmelerin kaydı ve kayıtlı sözlü görüşmelerin yazılı belgeye dönüştürülmesi olmak üzere üç aşamayı içermektedir. İlk aşamada, ön araştırma konuyla ilgili literatürün araştırılması, görüşülecek kişilere ilişkin biyografik araştırma, soru formunun hazırlanması, katılımcıların belirlenmesi ve iletişim kurulması sürecini içermiştir. Bu süreç kapsamındaki tüm çalışmalar gönüllülük temelinde gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada görüşülmek üzere belirlenen isimler zaman içinde artmış ve çalışma toplam 54 kişi ile gerçekleştirilen görüşmeleri içermiştir. Türkiye basınının sözlü tarihini kayıt altına alan görüşmeler sesli-görüntülü kayıt altına alındıktan sonra görüşmenin kaydı, deşifre edilerek yazılı hale getirilmesi, eksik isim, tarih gibi

bilgilerin tamamlanması, görüşülen kişinin özgün tavrının korunarak yazıya dökülen bilgilerin yayına hazır hale getirilmesi aşamalarını içermiştir.

Görüşme çerçevesini belirleyen sorular kişisel, mesleki özgeçmiş ve toplumsal çevre ve kurumsal ilişkiler olmak üzere üç ana tema üzerinden belirlenmiş ve 29 soru sıralanmıştır. Soru seti içinde gerek yapılandırılmış sorular gerekse yarı yapılandırılmış sorulara yer verilerek görüşme akışı içinde ihtiyaç duyulabilecek esneklik sağlanmıştır.

Çağına tanıklık etmiş gazetecilerin kendi deneyimleri ışığında günümüze aktardıkları tanıklıkların derlendiği *Türkiye Sözlü Basın Tarihi* adlı çalışmanın şu an elinizde bulunan üçüncü cildi 1932 ile 1944 yılları arasında doğan gazetecilerin tanıklıklarını içermektedir.

Böylelikle, Türkiye tarihinin hukuki, politik, sosyal ve kültürel dönüşümünün Türkiye basın tarihi içindeki yansımaları sözel kaynakların anlatılarına dayalı olarak bir kez daha gözden geçirilmek üzere okura sunulmaktadır.

Kitapta yer alan tanıklıklar, kronolojik ve tematik kategorilere ayrılarak içeriklendirilmiştir. Böylece söz konusu zaman diliminde gazetecilerin kişisel özgeçmişleri aracılığı ile döneme ait sosyoekonomik ortam tasvir edilirken, diğer yandan, çalışmanın gazetecilik faaliyetlerinin pratiğini belirleyen gelişmeleri de içerebilmesi amacıyla belirli tematik izlekler takip edilmeye çalışılmıştır. Tematik izlekler ana hatları ile dönemin gazetecilik pratiğinin düşünce ve ifade özgürlüğü, gazetecilik etiği, gazetecilerin nitel donanımı (eğitim vb.), gazetecilerin sosyoekonomik hakları ve mesleki örgütlenme, gazeteci-gazete sahibi ilişkileri, gazeteci-iktidar (hükümet-ordu-sermaye) ilişkileri, basının teknolojik olanakları ve cinsiyet açısından basında çeşitlilik konularını öne çıkarmaktadır.

Görüşmelere zaman ayırarak, değerli birikim ve kişisel anılarını bizimle paylaşan çok değerli katılımcıların katkıları olmasaydı bu çalışma gerçekleştirilemezdi. Çalışmamız sırasında görüşme yaparak tanıklıklarını derlediğimiz çok değerli meslek duayenleri-

mizden İlhan Selçuk, Ali İhsan Göğüş, Metin Erksan, Taha Toros, Halil Doğan Katırcıoğlu, Hasan Yılmaer, Necmi Tanyolaç, Sadun Tanju, Suavi Kaptan, Selami Akpınar, Bedii Faik Akın, Fikret Otyam, Ziya Nebioğlu, Oktay Akbal, Alpay Kabacalı, Erol Simavi, Leyla Umar, Vasfiye Özkoçak, Yıldız Sertel, Özcan Ergüder ve Hasan Pulur'u ebediyete uğurladık. Katkıda bulunarak çalışmamızın Türkiye basın tarihini aydınlatmasını sağlayan tüm katılımcılara teşekkürü bir borç biliriz. Öte yandan, çalışmanın her aşamasında katkıda bulunan ve emek veren İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi mensuplarına da teşekkür ederiz.

Gazetecilik pratiğinin dününe ilişkin bazı detayları sizlere aktararak, gazeteciliğin yarınına ışık tutmak istedik. Başlattığımız çalışmanın sadece basın tarihi araştırmacılarına değil, Türkiye'nin dününü anlamak isteyen tüm okurlara yararlı olması dileğimizdir.

Suat Gezgin

EROL GÖNENÇ

1937 -

Görüşme Tarihi: Nisan 2009

Yayına Hazırlayan
Ahmet Kadri Kurşun

Görüşmeci
Aslı Yapar Gönenç

"Çocukluğum bütün Avrupa'yı kan gölüne çeviren II. Dünya Savaşı'nın tam ortasına rastlar"

Toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yapısı bireyleri yaşamları boyunca etkiler. İnsanlar aile otoritesini, yaşama bakış açısını, toplumun zaman zaman değişkenlik gösteren yapısının sentezini yaparak, kendilerini geleceğe hazırlamaya çalışır. Bu, insanların yaşamları boyunca sürdürdükleri en önemli mücadeledir. Ben de yetmiş beş yılı aşan yaşamım boyunca ailemin otoritesini, kendilerince koydukları kuralların ve toplumun zaman zaman acımasızlaşan değişken yapısının etkisini çok derinden hissettim. Yaşamım, mutlulukla mutsuzluğun, sevinçle üzüntünün, umutsuzlukla umudun birbirine karıştığı inişli çıkışlı bir grafik çizdi. Yaşam sürecinde öğrendiğim en önemli şey, mücadeleyi asla bırakmamak ve daima başarıya şartlanmak oldu. Ancak bugüne değin yaşamımın seyir defterinde önemli rastlantılar olduğunu ve bunları asla unutmayacağımı da belirteceğim sırası geldiğinde.

1937 yılında İstanbul'da doğdum. Çocukluğum, büyük insanlık dramlarının yaşandığı ve Türkiye'nin kapısına kadar dayanan II. Dünya Savaşı'nın tam ortasına rastlar. Kendi halinde bir insan olan babamın küçücük maaşıyla kıt kanaat geçinmeye çalışan bir

aileydik. Çocuklarına hiçbir zorluk yaşatmamak için mücadele eden, o günün sosyokültürel yapısı içinde ileri görüşlü, bağnazlığa kapalı anlayışa sahip bir memur olan babamın üç erkek çocuğunun en küçüğüydüm.

Rahmetli babam beni birilerine tanıştırırken bazen "Bu en küçük oğlum, yani tekne kazıntısı" der, ardından gülüşmeler gelirdi. Bunlar hayatımı renklendiren sevimli küçük şakalardı.

Babamın bir sahil kasabası olan Sarıyer'de marangoz atölyesi varmış. Yetişkin yıllarımızda zaman zaman yaptığımız sohbetlerde, atölyeye ne olduğunu sorardık. O da "Sarıyer'de büyük bir yangın çıktı. 175 dükkân ve ev kül oldu. Benim de atölyem yandı. Bir keser bir testereyi zor kurtardım. Yangın, caminin karşısındaki ekmek fırınında çalışan işçilerin tahtakurularını öldürmek için uyandıklarında devirdikleri gaz lambasından çıkmış" diyerek yangınla ilgili anısını özetlerdi.

Daha sonra babam Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, o zamanki adıyla Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti'ne bağlı Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü'nde marangoz kadrosunda göreve başlamış. İlk görev yeri Anadolukavağı'nda bulunan Karantina Tesisleri imiş. İşte ben, 1937 yılının 15 Mayıs günü bu tesislerdeki lojmanlarda dünyaya gelmişim. Soğuk ve yağmurlu bir günmüş. Rahmetli annem, ne zaman mayıs ayında yağmur yağsa içini çeker, "İşte seni doğurduğum gün de hava soğuk ve yağmurluydu, yazık, kirazlar yine kurtlanacak" derdi. Şimdi ise ne zaman mayıs ayında yağmur yağsa annemin bu sözlerini anımsarım.

Henüz yürümeye başladığım dönemde, babamın tayini İzmir'in Urla ilçesindeki Karantina Adası'na çıkmış. Orada üç yıl görev yapmış. Bu adaya ait hiçbir şey anımsamıyorum.

Ben dört yaşlarındayken babamın Urla'dan yeniden Anadolukavağı'na atanmasıyla yaşamımızda yeni bir dönem başlamış olmalıydı diye düşünüyorum.

O yıllara ait hayal meyal hatırladığım, eski ahşap bir evde oturduğumuzdu. Gaz lambasının aydınlatmaya çalıştığı yarı karanlık

odada yaşadığımız günler, hafızamda rüya görüntüleri gibi kalmış. Bir sis perdesinin ardındaki flu görüntüler...

Geceleri pencerelerin muşambaya benzer siyah perdelerle sıkıca kapatıldığını anımsıyorum. Yıllar sonra bunun, Türkiye'nin sınırlarını zorlayan savaş sırasında uçak saldırılarına karşı korunmak için bir pasif korunma önlemi olduğunu öğrendim. Türkiye savaşa girmemişti ama savaşın çok ağır faturasını da toplum olarak ödemek zorunda kalmıştı.

"Nüfus cüzdanımda 'Ekmek karnesi verilmiştir' damgası vardı"

Altı yaşıma geldiğimde Sarıyer'e yerleşmiştik. İlkokula Sarıyer'deki Pertevniyal İlkokulu'nda başladım. Horozoğlu Konağı adıyla anılan ahşap köşk, ilkokula dönüştürülmüştü. Gıcırdayan ahşap merdivenleri, sobalı sınıfları, büyük pencereleri olan üç katlı bir okuldu. Her hafta mazotla yıkanıp temizlendiği söylenirdi.

İlkokula adımımı attığım 1944 yılında savaş henüz bitmişti. Ekonomik zorluklar, kıtlık ve hastalıklarla savaşan bir ülkede, ilkokul öğrenciliğim de son derece zor geçti. Un ve şeker yoktu, ekmek karneyle satılıyordu. Eski nüfus cüzdanımda "Ekmek karnesi verilmiştir" damgası vardı. Bu cüzdanı hâlâ saklarım o yılların anısını hatırlamak için. Nüfus cüzdanları değişti o acı dolu yılların izleriyle birlikte. Kuru üzümle çay içtiğimiz yılları çok net hatırlıyorum. Öğrencilik yıllarım bu koşullar altında başladı. Güçlükle defter kalem bulabiliyorduk. Ders kitaplarını bir önceki sınıftaki öğrencilerden ucuz almaya çalışırdık. O döneme ait sarı defterler hâlâ gözümün önündedir. Kalemlerimi tutamayacak duruma geldiğimde, ağaç dallarını koparır ve ona bağlardım. O yıllarda öğrencilerin okula ulaşmasını sağlayan servisler yoktu, herkes başının çaresine bakardı.

Oturduğum ev, okuluma bir hayli uzaktı. Kar, kış, yağmur, çamur, yürüyerek gidip gelirdik. İlkokula ait anılarımın arasında, Milli Şef İsmet İnönü'nün fotoğraflarının bulunduğu ders kitapla-

rı, öğrenim yılının sonlarına doğru güneşli ve sıcak ilkbahar günlerinde sınıfça çıktığımız kır gezileri de yer alır.

Herkes evinden bir şeyler getirir, sonra birlikte yer, şarkılar söyler, oyunlar oynayarak ders yılının bitişini kutlardık. O kır gezilerinde yediğimiz yemeklerin tadını hiç unutamam. İlkokulu bu koşullar altında başarıyla tamamladım. Karnemi bayrak gibi elimde sallayarak evime koştum. Bizimkiler çok mutluydu. Artık sokaklar ve deniz beni bekliyordu.

Aslında denize girmemiz annem tarafından yasaklanmış olmasına rağmen, gizli gizli Kocataş çeşmesinin önündeki rıhtımdan denize girerdik. Ne kadar saklarsam saklayayım, kızarmış yüzümle güneş yanığından sızlayan sırtımın acısı beni ele verirdi. Yaz aylarını böyle geçirirdim. Sonbaharın yaklaşmasıyla ortaokula girme telaşı başladı. Yıl 1949.

Ortaokulu Sarıyer Ortaokulu'nda okudum. Üç yıl olan okul süresini tamamlayıp diplomayı almam benim için biraz uzun sürdü. Okulumuz Sarıyer sahilinde, kasabanın merkezine oldukça yakın, üç katlı kâgir bir binaydı. Uzun yıllar önce bir papaz tarafından haç şeklinde yapıldığı söylenirdi. Ortaokul yıllarım oldukça renkli ve hareketli geçti. Öğretmenlerimiz disiplinli, sert ve taviz vermez bir yapıya sahiptiler. Ancak, çocukluktan gençliğe geçtiğimiz o yıllarda biz de rahat durmazdık. Hababam sınıfı gibi değildik ama okul yönetiminin ve öğretmenlerin zaman zaman yakındıkları da olurdu.

Okul gazeteciliğiyle gelen tehlike

Ortaokul ikinci sınıfta, bir okul gazetesi çıkarmaya karar verdik. Ben, rahmetli Abidin Behpur Tapaner ve sınıfımızda en güzel yazısı olan Ülker arkadaşımız, birlikte çalışmaya başladık. Okul yönetimi de izin vermişti. Ayda bir kez hazırladığımız bu gazetenin ismi "Boğaziçi" idi.

Okul içi aktiviteleri, öğretmenlerin öğrencilere mesajlarını içeren yazılar yer alırdı gazetede. Üçüncü sayıda okul müdürü Halis Bey ile bir söyleşi yaptık, vesikalık fotoğrafını da yazının üzerine

yapıştırdık ve gazeteyi duvara astık. Ertesi gün ilk derste sınıfın kapısı çalındı. Okul idaresinde çalışan bir hanım, öğretmenin yanına gitti, küçük bir kâğıt uzattı. Öğretmen elindeki kâğıttan benim, Abidin'in ve Ülker'in isimlerini okudu. Ayağa kalktık. Hoca yüzümüze dik dik baktı ve sert bir ses tonuyla "İdareye gidin" dedi.

Ne olduğunu anlayamamıştık. Bizi Müdür Halis Bey'in odasına aldılar. Korkudan bacaklarımız titriyordu. Müdürün suratı asık ve son derece kızgın olduğu anlaşılıyordu. Hızla kapıdan çıktı, peşinden yürümeye başladık. Çıkardığımız gazetenin önünde durdu ve fotoğrafının altındaki yazıyı gösterdi. Fotoğrafın altında "Okul Müdürümüz Halis eşek" yazıyordu. Okuldan atılmamız için bundan daha büyük bir suç olamazdı. Böyle bir şey yapmadığımızı anlatmaya çalıştık. Sert bir sesle ve bağırarak, "O zaman yapanı bulun. İki gün sonra disiplin kurulu toplanacak; bunun hesabını vereceksiniz!" dedi. Elini öpmek istedik, bizi tersledi. Ne yapacağımızı şaşırmıştık. Süklüm püklüm sınıfa döndük.

Coğrafya öğretmenine durumu anlattık. "Durumunuz zor çocuklar" dedi. Moralimiz daha da bozuldu. Öğleden sonraki derslere girmeden önce, okulun hademesi yanımıza geldi. "Oğlum bak, bu işi yapanı biliyorum. Necdet var ya Necdet, işte o yaramaz yaptı. Gözlerimle gördüm" dedi ve disiplin kuruluna ifade vereceğini söyledi. Disiplin kurulunda aklandık. Necdet bir hafta okuldan uzaklaştırma aldı. Biz rahatladık, ancak okul içi gazeteciliğimiz, okul gazetesinin kapanmasıyla üç ay sonra bitti.

Gazetecilik hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. Ara sıra okuduğumuz gazetelerden başka, gazetecilikle başka bir bağlantımız da bulunmuyordu. Sarıyer'in sınırlarını bile geçemediğimiz yıllardı. O halde okulda gazete çıkarma hevesi nasıl doğmuştu içime...

Gazeteciliği meslek olarak seçmek ise hiç mi hiç aklımdan geçmiyordu. Ne yakın ne uzak çevremde gazeteci vardı. Bunu bir okul etkinliği olarak kabul edip, çıkardığımız gazeteyi ve kısa süren bu hevesi hafızama gömdüm. Uzun yıllar sonra kendimi gazetecilik mesleğinin içinde bulmam ise tam anlamıyla rastlantı, yaşamıma şekil veren bir mucizeydi.

"Sarıyer'de lise yoktu"

Çocukluğumun ve gençliğimin en önemli yıllarının geçtiği, yirmi yıl yaşadığım Sarıyer'de nasıl bir sosyal çevreye sahip olduğuma gelince, Sarıyer o yıllarda da bir balıkçı kasabasıydı, ancak bakkalından fırıncısına, şekercisinden manavına, manifaturacısına kadar ticaret yapan esnafın sayısı da azımsanamayacak düzeydeydi. Memur aileler yok denecek kadar azdı. Beşi onu geçmezdi. Sarıyerlilerin eğitim ve kültürü orta düzeydeydi. Halk, geleneklerine bağlı, yaşamlarını dini inançlara göre sürdüren bir topluluktu. Pederşahi bir anlayış hâkimdi ailelerde. Kadınlar başları örtülü, çarşıya pazara çıkmayan kapalı bir sosyal yapı içinde yaşarlardı. Kazançları biraz yerinde olanlar hacca giderlerdi. Kasabada hemen herkes birbirini tanırdı. Yardımlaşma oldukça iyi düzeydeydi. Rumelikavağı'ndan Aşiyan'a kadar uzanan sınırlarıyla Sarıyer, İstanbul'un büyük ilçelerinden biriydi. Seçimlerde sürekli sağ partilerin kazanması da bu sosyal yapıdan kaynaklanıyordu.

O yıllarda genç bir nüfusa sahip olan Sarıyer'de gençler ortaokuldan sonra okumaya pek ilgi göstermezlerdi. Bunun bazı nedenleri vardı. Birincisi, gençlerin kısa yoldan hayata atılarak aile bütçesine katkıda bulunmak istemeleriydi. Gençler ya kahvehane işletmeyi, ya balıkçı olmayı ya da manavlık yapmayı tercih ederlerdi.

Yakın çevremde ortaokuldan sonra eğitimine devam eden pek görmedim. Sonraları dışarıdan gelen ailelerin çocukları bu yapıyı dengelemeye çalıştılar. Gençlerin eğitimlerine devam edememelerinin bir başka nedeni, ailelerin daha ileri bir eğitime sıcak bakmamalarıydı. Bir önemli neden de Sarıyer'de lise yoktu. En yakın lise ise Beşiktaş'taki Kabataş Erkek Lisesi'ydi. Bütün bu etkenlerin gençleri kendi kabuğu içinde yaşamaya zorladığına inanıyorum.

Ortaokul son sınıfta iki dersten bütünlemeye kaldım: İngilizce ve matematik. İngilizceden eylül döneminde geçtim, ancak matematik benim için tam bir kâbus oldu. Mezun olmak için dört yıl beklemek zorunda kaldım. Bu dört yıllık sürede elektrikçiliği öğrenerek çalıştım.

Son girdiğim matematik sınavında matematik öğretmenim Rıfat Bey sınava girmeseydi, ben belki de Babıâli'nin yerini bile öğrenemeyecek, elektrik kabloları arasında yaşamımı sürdürecektim. Matematik öğretmenim, elinden hiç eksik etmediği kısa palmiye sopasıyla yanıma geldi, "Erol hâlâ mezun olamadın mı?" diye sordu. Utanarak yüzüne baktım. Üç sorunun ikisini bana yaptırdı ve "Yeter bu kadar, çıkabilirsin" dedi. Artık ortaokuldan mezun olmuştum.

Askerlik şubesinden Gazetecilik Lisesi'ne giden yol

Bu arada askerlik yoklamam gelmişti. Yeniköy'deki Sarıyer Askerlik Şubesi'ne gittim. İşlemlerimi yaptırdım. Şube başkanı bir deniz albayı idi. Nüfus cüzdanımda "ortaokul mezunu, elektrikçi" yazıyordu. Albay yüzüme baktı, "Oğlum okumaya devam etmek ister misin? Fındıkzade'de bir Gazetecilik ve Ticaret Okulu var, özel okul. Senin gibi bazı gençler oradan tecil belgesi getiriyor. Sana bir hafta süre tanıyorum. Git işini ayarla, okula kaydını yaptırabilirsen, gerekli belgeleri getir. Ben de teciline karar aldırayım ve okumana devam et" dedi.

Beklemediğim bir olanaktı. Bir sürprizdi. Babamla konuştum, annemin rızasını aldım. Babam okumamı çok istiyordu, ancak emekli maaşıyla bunu nasıl karşılayabilecekler bilemiyordum. Babam okulun ücretini emekli ikramiyesinden karşılayabileceğini söyledi. Çok sevinmiştim.

Okula gittim, şartları öğrendim. Sonuçta bir özel okuldu ve yıllık ücreti 350 lira idi. Birkaç gün sonra kaydımı yaptırarak, öğrenimime lisede devam etme olanağına kavuştum. Ancak hâlâ gazetecilik mesleği hakkında ya da okulun diğer dalı olan ticaret eğitimiyle ilgili en ufak bir fikrim yoktu. Amacım lise mezunu olup, askere yedek subay olarak gitmek ve bu görevi havacı olarak yapmaktı.

Aksaray, Taşkasap'taki Gazetecilik ve Ticaret Özel Okulu'ndan 1958 yılında mezun oldum. Klasik liselerde okutulan kültür derslerinin yanı sıra gazetecilik ve ticaretle ilgili dersler de ağırlıktaydı.

Bu derslerin hiçbiri beni bir mesleğe hazırlamak konusunda ilgimi çekmiyordu.

Bütün amacım şu ya da bu şekilde okuldan mezun olmaktı. Okulun bütün öğrencileri, daha önce okudukları liselerde kazaya uğramış, ya belge ya tasdikname almış gençlerden oluşuyordu. Bize "eğitimzedeler" deniliyordu. Okulumuza yeni bir isim takmıştık: "Ortaşark Basın Koleji." Okulu bu isimle adlandırarak, sanki önemli bir eğitim kurumunda okuyormuşuz gibi hava atıyorduk. Oysa sonuçta vasat bir meslek okuluydu.

Öğretmenlerimiz arasında, İstanbul Üniversitesi'nden gelen doçent düzeyinde akademisyenler, gazetecilikte isim yapmış ustalar vardı. Gazetecilik derslerine giren, o yıllarda yayımlanan *Kadın* dergisi sahibi İffet Halim Oruz beni sürekli okul gazetesinde röportajlara gönderiyordu, ama gazeteci olabileceğim aklımdan geçmiyordu.

Edebiyat dersine giren Türkân Hanım da bir akademisyendi. Haftada üç saat dersi vardı. Her ders iki kompozisyon yazdırırdı. Bir gün sınıfa girdiğinde, önceki derste yaptığı kompozisyon yazılı kâğıtları da elindeydi. Kâğıtları masanın üzerine koydu, "Çocuklar, inandım ki sizler iyi birer gazeteci olacaksınız. Bu kadar palavrayı yazma başarısını nasıl gösterdiniz? İnanılacak gibi değil!" dedi. Sonra notları okudu; aldığımız notlar tam bir hayal kırıklığıydı.

Bir de felsefe öğretmenimiz vardı, İstanbul Üniversitesi'nde öğretim görevlisiydi. Her sınıfa girişte "Merhaba idiyolarım" diye bizi selamlardı. Sevecen bir öğretmendi. Bir yıl kendisiyle birlikte olduk, sonra hoca Erzurum Atatürk Üniversitesi'ne atandı.

Okul sabahtan öğleye kadardı. Öğleden sonra da, uzaktan akrabamız olan bir ilaç fabrikasının sahibinin isteğiyle laboratuvar kısmında çalışmaya başladım. Haftada 45 lira alıyordum. Bir kısmını aileme veriyor, bir kısmıyla da bir hafta okula gidip gelme masraflarını karşılıyordum. Üç yıl böyle geçti.

Genellikle işten geç saatlerde çıkar, Sarıyer'deki evime döndükten sonra ya da sabahları İstanbul'a giderken vapurda ders çalı-

şırdım. Bundan fazlasını yapmaya zaten vaktim de yoktu. Üç yıl sonunda iyi dereceyle mezun oldum.

Okulu bitirdiğime ilişkin belgeyi alıp bir an önce askere gitmek istiyordum. İdareye gittim. Coğrafya öğretmenim Sabri Bey, "Senin staj belgen eksik, otuz gün bir gazetede staj yap, belgeyi getir ve mezuniyet belgeni vereyim" dedi. "Aman hocam" dedim. "Amanı mamanı yok, ne diyorsam onu yap" diye kestirip attı.

Gazetecilik: Bambaşka bir dünya

Uzun uğraşlardan sonra *Dünya* gazetesinde bir ay staj yapma olanağı buldum. 1958 yılı sonbaharıydı. *Dünya* gazetesinin sahibi Bedii Faik idi. Rahmetli Falih Rıfkı Atay da başyazı yazıyordu. Yazı işleri müdürlüğünde Sami Karaören, Tekin Güzelbeyoğlu, Yekta Ragıp Önen, Hikmet Çağlayan görev yapıyorlardı. Ünlü tiyatrocu, rahmetli Zihni Küçümen sekreterdi. İstihbarat şefi ise rahmetli Semih Benli idi; benim gazetecilik mesleğinde kalmamı sağlayan isimlerin başında gelir. Böylece bir günlük gazetenin, hem de o yıllarda son derece önemli bir gazetenin stajyer muhabiri olarak çalışmaya başladım.

Gazetecilik bambaşka bir dünyaydı benim için. Lisede okuduklarımızın, nazari meslek bilgilerinin mesleğe özel bir katkısı olmadığını anladım. Her şey usta-çırak ilişkisi içindeydi. Ustaların dediği olur, onların yap dedikleri yapılırdı. Sadece, lise mezunu olmak bir avantaj sağlıyordu o kadar; çünkü günlük gazetelerde çalışan muhabir ve foto muhabirlerinin eğitim düzeyi o yıllarda ortaokuldu, lise mezunu olan çok azdı.

İlerleyen yıllarda, üniversite mezunu olarak gazeteciliğe başlayanlar daha iyi olanaklar ve gazete içinde daha önemli görevler alıyorlardı. Gece gündüz çalışırdım. Ne iş verirlerse yapmaya gayret ederdim. Böylece staj sürem bitti. Gerekli olan belgeyi aldım.

Arkadaşlarla vedalaşırken istihbarat şefi, "Patrona da veda et" dedi. Patronun yanına gittim, "Ayrılıyor musun?" diye sordu. Sesimi çıkarmadım. "Eğer bu işi sevdinse, çık yukarı çalışmana de-

vam et" dedi. Beklemediğim bir teklifti bu. "Emredersiniz, teşekkür ederim efendim" dedim ve istihbarata geri döndüm. İstihbarat şefi beni kutladı. Bütün arkadaşlar gazetede kalmamdan memnun olmuşlardı. Hava subayı olmayı düşlerken, kendimi mesleğin ilk basamaklarına adım atmış buldum. Artık benim için geri dönüş yoktu. Doğrusunu söylemek gerekirse, gazeteciliğe ilk adımımı attığım o günlerde meslek beni çok etkilemişti.

Olayları içine girerek izlemek, bütün gelişmeleri kamuoyundan önce öğrenmek ve bu olayları okurlara aktarmak, haberlerimin gazetede yayımlandığını görmek, değişik insanlarla ve haber kaynaklarıyla tanışmak, toplumda itibar görmek, gece gündüz çalışmak, toplumun bilgi edinme hakkını kullanmasına yardımcı olmak, yani toplumla bütünleşmek bana son derece ilginç ve onurlu bir iş olarak gelmişti.

Bunun bir macera mesleği olduğunu düşündüğüm o günlerde, bu mesleğin maceradan öteye bir işlevi olduğunu da idrak etmeye başlamıştım. Çalıştıkça, mesleğin ağırlığını hissettikçe, gazeteciliğin ne kadar ciddi bir iş olduğunu, sorumluluk, dikkat, sabır istediğini daha iyi anladım.

"Meslekteki ustalarımız son derece titiz insanlardı"

O yıllarda, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü'nden mezun olanların da gazetecilik mesleğine başladıklarında adaptasyon sorunu çektikleri bir gerçektir. Gazetecilik Enstitüsü iki yıllık bir öğretimi kapsıyordu. Derslere, gazetelerde üst düzeylerde çalışan, toplumda isim yapmış ünlü gazeteciler giriyordu, Burhan Felek, Cevat Fehmi Başkut gibi.

O yıllarda istihbarat servisinde bir daktilo vardı, herkes sırayla kullanırdı. Acil durumlarda ise muhabirler haberleri elle ve kitap harfleriyle yazmak zorunda kalırlardı. İlk altı ay, istihbarat servisinde görevli usta gazetecilerle, onların sorumlu oldukları alanlarda çalışmakla geçti. Onların kimlerle nasıl konuştuklarını, nasıl

haber çıkardıklarını gözlemledim. Sonra bu gözlemlerimi, edinilen bilgilerle karıştırarak haberleştirmeye çalıştım.

O yıllarda bana yol gösteren usta gazeteciler, yani bana mesleği öğretip yol gösteren ağabeylerim arasında şu kişiler vardı: Polis muhabirliği yapan Özer Öztep, istihbarat şefi rahmetli Semih Benli, o yıllarda Hukuk Fakültesi öğrencisi olan ve daha sonraki yıllarda Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın avukatlığını da yapan Asena Dora, ben işe başladıktan birkaç ay sonra gazeteye gelen, yaşamımda son derece önemli rolü olan, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'ne girmemden evliliğime kadar her konuda bana yol gösterip sahip çıkan insan, rahmetli Ayhan Yetkiner, yine o yıllarda tanıştığım sonradan kayınpederim olan Niyazi Ispartalı...

Anadolu Ajansı'nda muhabir olarak görev yapan ve iyi bir hikâyeci olan kayınpederim Niyazi Ispartalı bana Türkçeyi doğru kullanmayı öğütler, kitap okumanın meslekte son derece önemli olduğunu anlatır, röportajın nasıl yazılması gerektiği konusunda önemli bilgiler verirdi. Bende emeği çoktur, hakkını hiçbir zaman ödeyemem. Allah rahmet eylesin. Rahmetli Ayhan Yetkiner de öyle.

Meslekteki ustalarımız son derece titiz insanlardı. En küçük hatayı hoş görmezlerdi. Azarlarlar, bu hataların devam etmesi halinde gazetecilik yapamayacağımızı açık açık söylerlerdi. Bir gün, yazdığım bir haberi istihbarat şefine verdim. Sekreterlik yapan Zihni Küçümen'e götürdü. Küçümen kızgın bir şekilde istihbarata girdi, haberi suratıma attı ve haberde altını çizdiği sözcüğün doğrusunu yazıp getirmemi söyledi. Düzeltip götürdüm.

"Dikkatsizlik etme, bu işi hafife alma!" diye bağırdı. Daha sonraki yıllarda, meslekte ilerledikçe, ustalarımızın bu titizliğinin nedenini, gazetecilikte dikkatsizliğe yer olmadığını, sorumluluk ve dikkatin gazetecilikte ilerleme konusunda ne kadar önemli sayıldığını anladım.

Bizim yetişmemize gösterilen özeni hatırladıkça, son yıllarda gazetelerde çalışanların bu özen ve ciddiyetten uzak, seçtikleri sözcüklerin, haberlerde yapılan hataların mesleğe yakışmadığını

gördükçe, o yılların, mesleğe başladığım 20'li yaşların özlemini çekiyorum.

Gazetecilik mesleğinde ilkelere bağlı, sadece mesleğini düşünen, doğru habercilik yapan ustaların, istihbarat şefi ya da yazı işleri müdürlerinin verdiği işleri itiraz etmeden yerine getirmenin, elli yılı aşkın bu işte kalmamı sağladığını düşünüyorum.

Ne yazık ki, 21. yüzyıl gazeteciliği bu normların dışında başını almış gidiyor. Doğru habercilik, doğru gazetecilik yapılmadığını, mesleğin ilerleyeceği, küreselleşmeden nasibini alacağı yerde giderek gerileyip içine kapandığını, halktan koptuğunu görmek, üzüntü veren olumsuz gelişmeler. Umarım düzelir, her şey yeniden rayına oturur.

"Turan Emeksiz'in öldürüldüğü gün: Barut kokan meydanda olaylar yatıştıktan sonra iki avuç dolusu mermi kovanı toplayarak gazeteme döndüm"

Mesleğe başladığım günlerde ileriye dönük beklentilerim çok net değildi, çünkü gazetecilik mesleğinin geleceğimi nasıl etkileyeceğini bilemiyordum. Nasıl bir gelecek beni bekliyordu? Bunu o yıllarda kestirebilmem çok mümkün değildi, hatta meslekte uzun yıllar çalışıp, bu alanda kariyer yapabileceğim bile kuşkuluydu. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, her yıl artan gazete maliyeti, patronların sık sık kadrolarda bir daralmaya gitmelerine neden oluyordu. Hemen her ay, gazetelerden işten çıkarılma haberleri Babıâli'de geniş yankılar uyandırırdı.

Bu çalkantılardan en çok benim gibi mesleğe yeni başlamış olanlar etkilenirdi. Hep kafamızda "Sıra ne zaman bize gelecek acaba?" korkusu vardı. Bu koşullar altında, ileriye dönük beklentilerimin neler olduğunu ya da olabileceğini doğrusu pek düşünemiyordum. Tek düşüncem, bu meslekte kalabilmek için çalışmak, bana gösterilen doğruları yapmak, mesleğin avantajlarını kendim için kullanmamaktı.

Erol Gönenç, Dünya Gazetesi'nde çalışırken.

Bu doğrultuda çalışırsam kendime gazetecilikte bir gelecek sağlayabilirdim, düşüncem buydu; çünkü gazetecilikte kalmayı, bu meslekte bir şeyler yapmayı amaçlıyordum. Bunun dışında somut bir beklentim yoktu.

Gazetecilik mesleğine kırk yedi yıl fiilen hizmet ettim. Bu süreç içinde, mesleğe ilk başladığım yayın organı *Dünya* gazetesinden sonra, *Ulus* gazetesi İstanbul Bürosu'na, oradan da *Akşam* gazetesine polis muhabiri olarak transfer oldum. Daha sonraki yıllarda *Hürriyet* gazetesinin kapıları bana açıldı. Bu gazetede aralıksız yirmi altı yıl görev yaptım. 1997 yılında, bir ekonomi gazetesi olan *Dünya* gazetesine geçtim ve orada da yedi yıl çalıştım. Sonra aktif gazeteciliği bıraktım.

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı, her yıl meslekte elli yılını dolduranlara onur plaketi veriyordu. 2009 yılında beni de listeye almışlardı. Plaketi almak için düzenlenen törene katıldım. Mutlu olmuştum. Mutluluğumun nedeni de, emekli olduktan sonra bir kenara bırakılmışlıktan kurtulduğumu hissetmek ve gazetecinin emeklisi olmayacağını, sadece nadasa bırakılmış bir verimli toprak gibi algılanmanızın sağlanmasıydı.

Mesleki deneyimlerimin beklentilerimi karşılayıp karşılamadığına gelince; bunun için çalıştığım gazetelerde karşılaştığım ve izlediğim olayları anlatarak buna yanıt vermeye çalışacağım. Gazetecilik son derece sevdiğim bir iş haline gelmişti. Bu bağlamda zoru başarmak, her türlü engelin üstesinden gelmek zorundaydım.

Mesleğimde deneyim kazanmamda, 1960'tan önce meydana gelen sosyal ve siyasal olayların büyük etkisi var. Dönemin iktidarını elinde bulunduran Demokrat Parti'nin toplum, basın, sivil toplum örgütleri üzerindeki inanılmaz baskısı, gazetecilik açısından son derece zor günlerdi. İktidarın istemediği haberler, polislerin gazete matbaalarına yaptıkları baskınlarla kurşun kalıplardan kazınarak çıkarılırdı. Özellikle muhalefet partisinin açıklamaları...

Ben bu olaylar sırasında *Dünya* gazetesindeydim. Gazeteciler de polisler tarafından takibe alınmıştı. Toplumda korku ve umutsuzluk hâkimdi. Ancak gazeteciler, buna rağmen korkmadan görevlerini yapıyorlardı.

Ben eğitim alanında haber üretiyordum. Üniversiteler de görev kapsamımın içindeydi. Hemen her gün üniversitelere uğrardım. İstanbul Üniversitesi, en çok gittiğim yüksek öğretim kurumuydu. Üniversite hocaları ve çeşitli fakültelerde okuyan öğrencilerin önemli bölümüyle dostluklar kurmuştum. Onlarla Hukuk Fakültesi kantinindeki yuvarlak masalarda oturur, sohbet ederdik.

Öğrenciler "iktidar yanlısı olanlar", "iktidarın tutumuna karşı olanlar" diye ikiye ayrılmışlardı. Kantinde, yemekhanede, hatta sınıflarda bile oturdukları yerler ayrıydı. Üniversiteler için için kaynıyordu. Öğrenci derneklerinde, iktidar yanlısı ile iktidara karşı olan gençlerin öğrenci derneklerini ele geçirme mücadelesi başlamıştı.

28 Nisan 1960 sabahı öğrenciler derslere girmeyerek sokağa döküldüler. Öğrenci olayları başlamıştı. Her gün gösterilere yeni üniversiteler, hatta liseler katılıyordu. Atlı polisler gösteri yapan öğrencilerin üzerine ateş etmeye başlamıştı. Beyazıt Meydanı adeta bir savaş alanıydı. Atlı polislerin açtığı ateş sonucu Orman Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz, Millet Kütüphanesi'nin önünde vurularak öldürüldü. Onlarca yaralı vardı o günkü olaylarda.

Ben ve olayı izleyen diğer arkadaşlar ateş hattından güçlükle kaçıp, meydanın karşısındaki Beyaz Saray İş Hanı'na sığındık. Barut kokan meydanda olaylar yatıştıktan ve alan boşaldıktan sonra iki avuç dolusu mermi kovanı toplayarak gazeteme döndüm. Bu olay bir buçuk yıllık bir gazeteci olarak benim ilk ve en önemli büyük olayımdı.

On gün kadar sonra sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetim, polisten de sert davranıyordu. İstanbul Üniversitesi bahçesinde toplanan öğrenciler, protestolarını sürdürüyorlardı. Ben de öğrenciler arasında, bahçede mahsur kaldım. Geceyi bahçede geçirdim ve sabaha karşı Beyazıt Kulesi tarafında, bahçenin yüksek duvarından atlayıp, kaçarak gazeteye ulaştım. Sıkıyönetim ise öğrenci avına devam ediyordu.

Sıkıyönetim uzun sürmedi. 27 Mayıs 1960 sabahı Silahlı Kuvvetler yönetime el koymuştu. Türkiye için yepyeni bir dönem başlıyor; toplum bir ihtilal ve askeri yönetimle karşılaşıyordu. DP'nin on yıllık iktidarı ise böylece son bulmuş oldu.

"Demokrasinin üç kez askıya alındığı bir dönemde gazetecilik yapmak çok zor işti"

Mesleki deneyimlerimi güçlendiren pek çok olayla karşılaştım ve bunların içinde oldum. İki ihtilal, bir muhtıra ile demokrasinin üç kez askıya alındığı bir dönemde gazetecilik yapmak çok zor işti. Bu dönemlerde muhabir olarak çalışmak ise daha bir zordu. Ancak gazeteciliği meslek olarak seçmiştim. Ne olursa olsun, bütün zorlukların üstesinden gelerek mesleğimi sürdürüyordum. Uzun yıllar yaptığım polis muhabirliği meslek deneyimime önemli katkı sağladı, çünkü polis muhabirliği insanları tanımayı, olayları izlemeyi, doğru bilgi ile yanlış bilgiyi ayırt etmeyi, haber konusunda tuzağa düşmemeyi, tarafsız ve hukuka bağlı haber yapmayı öğretiyordu.

Bütün bu deneylerden geçtim. Komando eğitimi gibi zorlu, zaman zaman insanın ölümle burun buruna geldiği elli yıla yakın

süren bir sınav süreciydi. Bu süreçte ayrıca okurlar tarafından da denetlendiğimizi biliyorduk. İşte böyle bir süreçten geçerek, tek beklentim iyi bir muhabir olarak kendimi kanıtlamaktı. Deneyimlerim bunu sağladı. Yarım asırlık meslek yaşamımda son üç dört yılın dışında hep aranılan insan ve görev adamı olarak anıldım.

Mesleki çalışma alanlarıma gelince, gazetecilikte alan sorumluluğu vardı. Polis, politika, adliye, eğitim, ekonomi... Ancak ben mesleğimin ilk yıllarında bütün alanlarda çalıştım. Genellikle, alan sorumlusu olan arkadaşların izinli oldukları günlerde o alanda görev yapmaya gayret ettim. Bu yöntem benim bütün alanlardan haber çıkarmam ve çevre edinmemin başlangıcı oldu.

Askerlik dönüşü bir süre daha *Dünya* gazetesinde çalıştım. 1963 yılında *Ulus* gazetesi İstanbul bürosuna 100 lira maaş farkıyla transfer oldum. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pedagoji Bölümü'nde öğrenci olan eşim Gülçin ile aynı yıl nişanlandım.

Basında ilk promosyon: Kumaş ve pardösü

1964 yılında *Akşam* gazetesine, *Ulus*'tan aldığım paranın bir misli fazlası, yani 1200 lirayla polis muhabiri olarak transfer oldum. *Akşam* gazetesinin sahibi Malik Yolaç idi. Kendisinin esas işi armatörlüktü; bir de tahin fabrikası vardı. Yani gazetecilik kökenli patronların dışında Babıâli'ye giren gazete sahibi ilk işadamıydı. Ama Malik Yolaç hiçbir zaman *Akşam* gazetesini diğer işleri için bir silah olarak kullanmadı. Ülkenin gerçekleri ve meslek ilkeleri doğrultusunda gazete çıkardı. Çektiği ekonomik sıkıntılar yüzünden gemilerini sattı ama hükümetten yardım istemedi. Dik durdu, onurlu bir patronluk örneği gösterdi.

Akşam gazetesi 1960'lı yılların ikinci yarısında okurlara elbiselik kumaş ve pardösü dağıtarak, promosyonlarda ilk adımını attı. Gazete, dönemin iktidarına muhalefet ediyordu. "Sol tandanslı bir gazete olarak" tanımlanıyordu ve iktidarın baskısı da artıyordu.

Gazeteci Orhan Taşan'ın Pera Palas Oteli'nde düzenlediği Gönül Dostları gecesinde Erol Gönenç meslektaşlarıyla bir arada.

Resmi ilanlardan özel reklamlara kadar bütün gelirleri azalmaya başlamıştı. Patron direnebildiği kadar direndi. Ama sonunda gazeteyi önce Türkiye Gazeteciler Sendikası'na sattı. Daha sonra Türk-İş devreye girdi. Türk-İş'ten sonra Ankara'da merkezi bulunan Basın-İş Sendikası *Akşam*'ın sahibi oldu.

Sendika başkanı, gazetenin bütün makinelerini Ankara'ya kendi matbaasına taşıdı. *Akşam* gazetesi bir fıstık tüccarının elinde tarihe karıştı ve satılarak sadece isim hakkı kaldı. Malik Yolaç'ın patronluğu döneminde gazete zor günler geçiriyordu. *Yeni İstanbul* gazetesi, *Akşam*'ın bütün kadrosunu transfer etti.

Yeni İstanbul ile anlaşmaya giderken Malik Yolaç ile merdivenlerde karşılaştım. Nereye gittiğimi sordu. Para alamadığımız, uzun aralıklarla verilen üç beş lirayla yetinmeye çalıştığımız günlerdi. Malik Yolaç "Geç odana çalış, bir yere gitme" dedi. İstihbarata geri döndüm. Kısa bir süre sonra, yazı işleri müdürlüğü yapan sevgili dostum Hulusi Turgut beni odasına çağırdı ve "Bundan sonra istihbarat şefi olarak çalışacaksın Erolcuğum" dedi.

ABD eski başkanı Johnson'un ölüm haberiyle tüm gazeteleri atlatma keyfi

Mesleğimde haber müdürlüğüne, hatta *Dünya* gazetesinin yayımladığı altı derginin yazı işleri müdürlüğüne kadar yükselen merdivenin ilk basamağına adım atmıştım. Göreve başladığım ilk gün, Rumelihisarı'nda bir tankerin yalıya bindirerek yıkması olayı oldu. Polis muhabiri arkadaşımla izledik bu olayı. Bayrampaşa'da başlayan kolera salgını da istihbarat şefliği döneminde yaşadığım büyük olayların başında gelir.

Akşam gazetesi kapandıktan sonra, İzmir'de yayımlanan *Devir* dergisinde sekiz ay kadar çalıştım. Dergide çalıştığım günlerde, futbolcu Cemil Turan'ın Fenerbahçe tarafından kaçırıldığı haberi *Hürriyet*'te yer almıştı. O gün derginin genel yayın müdürü Altemur Kılıç, Cemil Turan'ın hayat hikâyesinin, kaçırılış öyküsünün [yazılmasını] ve kendisinin bulunarak röportaj yapılmasını istedi ve "Yazı yarın elimde olacak" talimatını verdi.

Cemil Turan, Sarıyer takımında oynuyordu. Rumelikavaklıydı. Foto muhabiriyle Kavak'a gittim. Ben de Sarıyerli olduğum için, Kavak'ta tanımayan yoktu. Bütün dokümanları, Turan'ın çocuk-

Dünya Gazetesi tarafından çeşitli illerde iş geliştirme toplantıları düzenlenmişti. Bu toplantılardan birinde (soldan sağa) Erol Gönenç, Prof. Dr. Kenan Mortan, Prof. Dr. Erdoğan Alkin ve dönemin Amasya valisi Hüseyin Poroy (17 Mayıs 2001, Amasya).

luk fotoğraflarını buldum. Anne ve babasıyla konuştum. Sıra Cemil'i bulmaya gelmişti. Kavak'ta bakkallık yapan ortağını buldum. Rica minnet Cemil'in yerini öğrenip, kendisiyle röportajı gerçekleştirdim. Sabaha kadar yazıyı hazırlayıp İzmir'e gönderdim.

Uzun haftalar bekledim, yazı yayınlanmıyordu. Sonra yazının kısaltılarak, başka bir arkadaşın imzasıyla yayımlandığını gördüm. Telefon edip, yazıyı kısaltan ve imzasıyla yayımlayan arkadaşla konuştum. Cevap veremedi. Özür bile dilemedi. Ben dergiden ayrılarak *Hürriyet*'e geçmeden birkaç hafta önce, o yazıyı kısaltan ve imzasıyla yayımlatan arkadaşın dergideki işine son verildi.

Yıl 1973, 4 Ocak gecesiydi. Akşam yemeği yiyorduk, telefon çaldı. Telefonun öbür ucunda arkadaşım Erol Türegün vardı. *Hürriyet*'in haber müdürüydü "Erolcuğum, *Hürriyet*'te çalışmak ister misin?" dedi. "Tabii ki onur duyarım" dedim.

Türegün "Hemen şimdi gelirsen sevinirim" dedi. Teşekkür edip telefonu kapadım. Yemeği yarıda bırakarak, bir taksiye binip *Hürriyet*'e gittim. Ekonomik zorluklar içinde olduğumuz günler galiba sona eriyordu. Türegün haber merkezinde beni karşıladı. "Haber merkezi gece sorumlusu olacaksın" dedi. Yapmam gerekenleri anlattı. El sıkıştık, bana haber merkezini teslim edip gittiler.

Haber merkezinde çalıştığım sırada ilginç bir olay meydana geldi. AP Ajansının teleksi, haber merkezinin hemen yanındaydı. 24 saat sürekli haber geçen ajansın teleksinin ikaz sesini duydum. Teleksin başına gittim. "Flaş flaş" sözcüklerinden sonra *Johnson is dead* yazıyordu. Johnson ölmüştü.

Gazetede kimse yoktu. Gece sekreteri, dış haberlerdeki nöbetçi arkadaş, istihbarat servisindeki arkadaşlar hepsi gitmişti. Sadece beni eve götürecek şoför arkadaş danışmada bekliyordu. Danışmayı aradım, gece sekreterinin gazeteye gelmesini istedim. Dış haberlerdeki arkadaşı da telefonla evinden bulup durumu anlattım. Saat iki buçuk civarındaydı.

Gazetenin genel müdürü Nezih Demirkent'i aradım evinden. Durumu anlattım. Yaptığım çalışmayı özetledim. "İyi yapmışsın,

gece sekreteri gelince beni arasın" dedi. Bu sırada haber, ajansın teleksinden bütün ayrıntılarıyla geçiyordu.

Çok kısa süre sonra, dış haberlerdeki arkadaş ile gece sekreteri gazeteye gelmişlerdi. Bir yandan haberin çevirisi yapılıp gazeteye girecek boyutta hazırlanırken, gece sekreteri de Demirkent'ten haberin hangi boyutta ve birinci sayfanın neresinde kullanılacağı konusunda son talimatları alıyordu. Sonuçta haber sürmanşetten *Hürriyet*'te yayımlandı. *Hürriyet* bu olayda bütün gazeteleri atlatmış oldu.

Hürriyet'te gece çalışma serüvenim yaklaşık sekiz buçuk ay kadar sürdü. 1974 seçimleri öncesi rahmetli Nezih Demirkent beni çağırdı. "Seçim gezisine çıkıyorsun; Bursa, Bilecik, Balıkesir ve Çanakkale illeri senin sorumluluğunda, haydi kolay gelsin. Muhasebeden para al. Yarın da hareket et, bölgende ol" dedi. Ertesi gün Bursa'ya hareket ettim. O yıllarda F-28 küçük jet uçakları Bursa'ya sefer yapıyordu. Uçaktan inip büronun yolunu tuttum. Bu bölgede çalışmam, seçim öncesi ve sonrası yirmi gün kadar sürdü. Gazeteye döndüğümde Nezih Demirkent "Senin gece maceran bitsin artık, istihbaratta Mehmet Türker'in yardımcısı olarak çalışmanı sürdür. Haber merkezini kapatıyorum; sevindin mi?" dedi. Çok sevindiğimi söyledim.

Sonra, istihbarat şefi olan Mehmet Türker'i çağırdı. "Erol sana teslim, haydi kolay gelsin" dedi. Mehmet ile el sıkışıp istihbarata geçtim. Türker beni arkadaşlarla tanıştırdı. Tebrik edenler oldu, kuşkulu bakanlar oldu, dalga geçmek isteyenler oldu. Bunlar beni etkilemedi. Hemen eve, eşime telefon edip durumu anlattım. Gerçekten o da çok sevinmişti.

İstihbarat şef yardımcısı olarak göreve başladığım *Hürriyet* gazetesinde gerek gazetecilik kariyerim, gerek ekonomik olanaklar açısından, diğer gazetelerle kıyasladığım zaman, son derece üst düzey imkânlara sahip olduğumu söylemek mümkün.

Türkiye'de televizyonun yeni başladığı dönemlerde ilk televizyonuma, videoya *Hürriyet* gazetesinde çalıştığım yıllarda sahip oldum. İlk otomobilimi o dönemde aldım.

"Muhabirlikten asla vazgeçmedim"

İstihbarat şef yardımcısı olmama rağmen masaya bağlı çalışmadım. Muhabirlikten asla vazgeçmedim. Her önemli olayı izledim. Dizi yazılar, röportajlar yaptım. Pek çok özel habere imza attım. "Van Gölü'nde uranyum var" haberiyle, Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlediği yarışmada haber dalında ödül aldım. Batı Trakyalı Türklerle görüşmek ve onların sorunlarını yansıtmak amacıyla bu bölgeye giren ilk Türk gazeteci oldum ve yedi günlük bir dizi yazı hazırladım.

Hürriyet gazetesinde haber müdürlüğü yeniden organize edildiğinde, istihbarat şefi Mehmet Türker haber müdürü oldu. Ben ise istihbarat şefi görevine getirildim. Yaklaşık bir yıl sonra da haber müdür yardımcılığına atandım. Erol Simavi'nin gazetenin yönetimini oğlu Sedat Simavi'ye devretmesinden sonra, üst düzeyde yapılan değişiklikler sonucu yönetim beni haber müdürü olarak atamıştı, Mehmet Türker ise gazeteden ayrılmıştı.

Daha sonraki yıllarda gazetenin İkitelli'ye taşınması söz konusu oldu. O dönemde yine kadrolarda değişiklikler oldu. Haber müdürleri sık sık değişiyordu. 1992 yılında emekli olmuştum, ancak çalışmamı sürdürüyordum. Araştırma merkezi kurulduğunda ise bu seksiyonda görev aldım. Haber müdürlüğünden ayrılmıştım.

Daha sonraları, *Son Havadis* gazetesi *Hürriyet* çatısı altında yayımlanıyor, kadro ve mali olanaklar bakımından *Hürriyet*'ten yararlanıyordu. Bu gazetede de haber merkezine yardımcı oldum. Kısa süren bu dönem sonunda *Hürriyet*'ten ayrılmak durumunda kaldım. Böylece yirmi altı yıl süren Hürriyet maceramı, o güzel yılları geride bırakarak ayrıldım. 1997 yılında *Hürriyet*'e veda ettikten sonra, Nezih Demirkent'in sahibi olduğu ekonomi gazetesi *Dünya*'ya girdim. İstihbarat şef yardımcısı olarak çalışıyordum. Haber üretiyor, araştırma yazıları hazırlıyor, röportajlar yapıyor, genç arkadaşlara mesleğin inceliklerini, neyi nasıl yapmaları gerektiğini anlatmaya çalışıyordum.

Dünya gazetesinde çalıştığım dönem de güzeldi. Rahmetli Nezih Demirkent'in ve genel yayın müdürü olan eski dostum Osman Arolat'ın desteğini hiç unutamam. *Dünya*'da çalıştığım yıllarda, NTV televizyonu için çeşitli illeri bütün yönleriyle tanıtan programlar hazırladım. Nezih Bey rahmetli olunca, ben ve birçok arkadaşım 2002 yılında gazeteden ayrıldık. Benim için tam emeklilik dönemi başlamış oldu.

"Yıl 1959: 525 lira ücretle kadrolu olmuştum"

Gazetecilik mesleğine, daha öncede belirttiğim gibi 1958 yılının Eylül ayında başladım. Stajyerlik dönemim bir yıl kadar sürdü. Bu süre içinde özlük haklarımın neler olduğundan söz etmek olası değil, çünkü kuruma pamuk ipliğiyle bağlıydım. İşverenin istememesi halinde kapının önüne konulmanız kaçınılmazdı. Ancak bu süreçte, emeğimin karşılığı olarak az da olsa birkaç kuruş kazanma imkânım oluyordu. Sözleşmeli arkadaşlar kendi adlarına masraf yazar ve o parayı da bana verirlerdi. Gazeteyle sözleşme yapıncaya kadar bu süreç böyle devam etti. Her ay değişik miktarlarda para alıyordum; bazen 25 lira bazen 30 lira.

Sarıyer'de oturduğum için bu para yol masrafıma, öğlen, bazen de akşam yemeklerine ucu ucuna yetiyordu. Bazen de parasız kalır, Cağaloğlu'ndan Taksim'e yürüyerek giderdim. Otobüs ücretini bir

kenara mutlaka ayırırdım. Bekâr olduğum için, aldığım para çok da umurumda değildi. Belli bir aile sorumluluğum yoktu. Sadece babama ve anneme destek olamıyordum ve bu da beni çok üzüyordu.

1959 yılının Ekim ayında işveren beni kadroya almaya karar vermiş. Muhasebeden çağırdıklarında işten çıkarıldığımı sandım. Muhasebe müdürü önüme bir kâğıt uzattı ve "Hayırlı olsun, kadroya alındın Erol" dedi. 525 lira ücretle kadrolu olmuştum. Kadrolu olmak hem gazetede yerimin biraz daha sağlamlaştığını gösteriyordu, hem de basın kartı için Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne başvurmamın kapısını açıyordu. Ayrıca Gazeteciler Cemiyeti'ne de başvurabilecektim.

Basın kartı ve Cemiyet rozeti benim için çok önemliydi. Basın Yayın'a başvurdum; bekleme süresi iki yıldı. Ancak 1960 ihtilalinden sonra, askeri yönetimin çıkardığı bir yasa gereği, mezun olduğum okul nedeniyle bir yılda basın kartımı aldım. Gazetecilik Enstitüsü'nden mezun olanlara ise altı ay bekleme süresi tanıyordu yasa. 1963 yılında o zamanki adı İstanbul Gazeteciler Cemiyeti olan mesleki kuruluşa üye olup rozetimi aldım.

Dünya gazetesinde çalışırken askere gitmek zorunda kaldım. Lise mezunlarının yedek subay olarak orduda görev yapma hakları ellerinden alınmıştı. Yedek subay öğretmen olarak askerlik görevi yapacaklardı. Ben de bu süreçte yedek subay öğretmen olarak Sarıkamış'a atandım. Askerlik görevi yapıyorduk, ancak özlük hakları bakımından Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıydık. Askerde aldığım ücret 230 liraydı, gazeteden aldığım ücret ise 525 liraydı. Gazete aradaki farkı ödüyordu. Rahmetli babam her ay bu farkı alırdı. Askerde aldığım para bana rahat rahat yetiyordu.

Türkçe ve okuma yazma bilmeyen öğrencilerle dağ köyünde iki yıl

Yedek subay öğretmen olarak görev yaptığım Gecikmez köyü, Sarıkamış'ın yaklaşık yirmi kilometre kuzeyinde, Aladağ'ın zir-

vesinde kurulmuş, seksen haneli, halkının tamamı Kürt olan bir yerleşim yeriydi. Orman içinde kurulmuştu. Aladağ'ın vadisinden Aras Nehri geçiyordu. İlçe ile köy arasındaki ulaşım bazen at, bazen kızakla sağlanıyordu. Ancak çoğunlukla kalın kar tabakasının üzerinden bata çıka yürümek zorunda kalıyorduk. O yıllarda halkla devlet arasındaki iletişimi bütün çıplaklığıyla ortaya koyması bakımından, iki önemli olayı sizlerle paylaşmak isterim. 23 yaşındaydım o yıllarda ve bu iki olay hafızamdan hiç silinmedi.

Ben okulda 4. ve 5. sınıfları okutacaktım. İlk gün öğrencilerimle tanıştım. Yirmi bir küçük çocuktu hepsi. Sekizi 5. sınıf, on üçü 4. sınıf öğrencileriydi. Aynı derslikte birlikte oturuyorlardı. Bu sisteme, Milli Eğitim'in dilinde "birleştirilmiş sınıflar" deniliyordu.

Kız öğrencim yoktu; aslında bütün okulda hiç kız öğrenci görmedim. Teker teker adlarını sordum. Hepsi yüzüme baktı, cevap veren olmamıştı. Şaşırdım. Bu davranışları bana bir tepki miydi? Yoksa ne sorduğumu anlamamışlar mıydı? O gün sabahtan öğleye kadar öğrencilerin adlarını güçlükle öğrenebildim. Öğleden sonraki derste, okuma yazma bilip bilmediklerini öğrenmeye gelmişti sıra.

Birkaç küçük denemeden sonra acı gerçeği anladım. İçim sızladı, hiçbiri okuma yazma bilmiyordu. Türkçe konuşamayan, okuma yazma bilmeyen yirmi bir çocukla karşı karşıyaydım ve ben bu okula öğretmen olarak atanmıştım. Bu öğrenciler nasıl olup da 4. ve 5. sınıflara kadar gelmişlerdi? Bunu aklım almamıştı. O gece, okulda müdürlük görevini yapan ve kendisi de Kürt kökenli olan öğretmen arkadaşa durumu anlattım ve "Bunların hiçbiri Türkçe konuşamıyor, okuma yazma bilmiyor. Bu çocuklar nasıl 4. ve 5. sınıflara kadar geldiler?" diye sordum. Sesini çıkarmadı. Konuyu değiştirdi. "Ben dersleri Kürtçe yapıyorum" diyemedi. Fazla üstelemedim. Ancak öğrencilerin önce Türkçe ve aynı zamanlamayla okuma yazma öğrenmeleri gerektiğine karar verdim.

Ertesi gün kararımı uygulamaya başladım. Öğretmen arkadaş da, müfredatı uygulama konusunda yetkili olmasına rağmen bana müdahale etmedi. İstediğim gibi çalışıyor, çocuklara Türkçe ve

okuma yazma öğretmeye gayret ediyordum. Hatta haftada iki üç gün geceleri de okula çağırıp onlarla meşgul oluyordum. Lüks lambası ışığı altında iki saat kadar çalışıyorduk. Ekim ayının ilk haftasında başlayan bu çalışmalar aralık ayının sonlarına kadar sürdü. Öğrencilerim yarım yamalak da olsa, bu süre içinde önce Türkçe konuşmaya, sonra da okuma yazma sökmeye başlamışlardı. Sonuca ulaşmak beni de heyecanlandırmıştı. Onlarla sürekli Türkçe konuşuyor, aralarında bile Kürtçe konuşmalarını istemiyordum. Amacım, Türkçelerini daha iyi hale getirebilmekti.

Sınıfın duvarlarında İstiklal Marşı, Atatürk'ün gençliğe hitabesi ve gençliğin de Atatürk'e cevabını içeren üç pano ve bir Türkiye haritası asılıydı. Bu üç panoda yazılanları tekrar tekrar okutarak, defterlerine yazdırarak ezberlettim. Her sabah panolardaki yazıları ezbere okumalarını istiyordum. Derslerimiz hep Türkçe ve okuma yazma konularına odaklanmıştı. Öğrencilerime Türkçe öğrenmenin yanı sıra Atatürk'ü ve Türkiye'yi anlatıyordum. 1960 yılının son günleriydi.

Bir gün ders sırasında, öğretmen arkadaşımla okulun bahçesinde sohbet ediyor ve karlar üzerinde oynayan öğrencileri seyrediyorduk. At üstünde birinin okula yaklaştığını gördüm. Öğretmen arkadaşım "Bu gelen müfettiş" dedi. Attan inen adam yanımıza gelerek kendisini tanıttı ve müfettiş olduğunu söyledi. Ayaküstü kısa bir sohbetten sonra içeri girdik. Müfettiş, "İstanbullu önce senin sınıfa gireyim, bakalım neler yapmışsın?" dedi. Birlikte sınıfa girdik. Çocuklardan birini kaldırdı. "Söyle bakalım, Doğu Anadolu Bölgesi'nin kıyıları ile Karadeniz Bölgesi'nin kıyıları arasında ne fark vardır ve hangisi daha uzundur?" diye sordu.

Öğrenci önce haritaya, sonra benim yüzüme baktı ve müfettişe dönüp "Doğu Anadolu Bölgesi'nin kıyıları daha uzun ve kıvrık görünüyor" dedi. Müfettiş, öğrencinin yarım yamalak Türkçesiyle verdiği bu cevaptan memnun olmamıştı. Yüzünün kızarmasından sinirlendiğini anlamıştım. Bana döndü ve azarlar bir tavırla ve yüksek ses tonuyla "Sen ne yaptın İstanbullu? Nasıl ders işlemek bu? Çocuklar hiçbir şey öğrenememişler. Sana öyle bir rapor ve-

receğim ki, kışlaya sevk edilir askerliğinin geri kalanını er olarak yaparsın" dedi.

Yedek subay öğretmen olarak görev yapıyorduk. Müfettişin vereceği raporla kışlaya sevk edilirsem er olarak askerliğimi sürdürecektim. Bu aslında önemli bir cezaydı. Ben gayet soğukkanlı, "Bitti mi müfettiş bey?" diye sordum. Sonra duvardaki panoları ters çevirmelerini söyledim çocuklara. Panolar ters çevrildikten sonra da ayağa kalkmalarını, önce İstiklal Marşı'nı, ardından Atatürk'ün gençliğe hitabesini ve gençliğin de Atatürk'e cevabını ezbere okumalarını istedim.

Çocuklar hep bir ağızdan, Kürt şiveleriyle konuştukları Türkçeleriyle eksiksiz ve bağırarak okudular. Gösteri bitmişti, yerlerine oturmalarını söyledim. Sonra müfettişe dönüp, "İşte ben bunu yaptım. Buraya geldiğimde hiçbiri Türkçe bilmiyordu. Okuma yazmaları yoktu. Ben önce bu çocuklara Türkçe öğrettim, ardından okumayı yazmayı. Okudukları üç panodaki mesajlar bu çalışmalarımın sonucudur. Asıl hazin olan, Türkçe konuşamayan ve okuma yazma bilmeyen bu çocukların nasıl 4. ve 5. sınıflara geldikleridir. Siz müfettiş olarak bunu yıllarca görmediniz mi? Şimdi burada, dört aylık bir öğretmene –ki bu iş benim mesleğim değil– bunun hesabını soruyorsunuz. Bana verebileceğiniz rapor umurumda değil. Bildiğinizi yapın, ama bilin ki bu çocukların vebali sizin omuzlarınızdadır. Bu işin peşini bırakmam, bu acı gerçeği her yetkiliye, önüme çıkan herkese anlatırım ve takipçisi olmalarını isterim. Ben iki yıl sonra askerliğimi burada ya da kışlada bitirir memleketime dönerim. Ama siz bu ayıpla her yıl karşılaşırsınız" dedim ve sınıfı terk ettim.

O da arkamdan geldi. Birlikte, okulda kaldığım odama girdik. Akşam yemeğinden sonra ben kendi yatağıma, o da öğretmen arkadaşın getirdiği bir karyolaya uzandı. Dereden tepeden konuştuk. Bu kez iki dost gibi sohbet ediyordu. Sınıfta yaşanan gerginliği ikimiz de unutmuş gibiydik. Müfettiş bir ara "İstanbullu aslında haklısın. Söylediklerin çok doğru; işte buraların gerçeği bu. Ama imkânlar bu kadar; bir öğretmenle, iki öğretmenle olmuyor bu iş-

ler. Yılların ihmali. Kusura bakma, beş saat at üstünde yolculuk yaptım. Gergindim" dedi.

Ertesi sabah kendisini yolcu ettik. Müfettiş atına bindi; okuldan ayrılırken "İstanbullu, sınıfta söylediklerimi ve raporu unut. Çalışmaya devam" dedi ve el sallayarak uzaklaştı.

Hükümet doktorunun umursamazlığı

Köydeki ikinci yılımdı. Hafızamda kaldığı kadarıyla kasım ayının ortalarıydı. Her sabah yataktan kalktığımda, odamın penceresinden uzaklarda, zirvesi karlarla örtülü Karaköse Dağları'nı seyrederdim. Ama o sabah, okulun altındaki camiin çevresinde garip bir şeyler olduğunu fark ettim. Sabahın erken saatlerinde cami çevresi insanlarla doluydu. Evlerin damlarına çömelmiş kadınlar bir yandan dövünüp bir yandan ağıtlar yakıyorlardı. Öğretmen arkadaşa haber verdim. Birlikte camiye gittik. Durum yürekler acısıydı. Küçük çocuk cenazeleri, yerdeki tahtaların üzerinde, üstleri bezle örtülü sırayla dizilmişlerdi. 10'un üzerinde çocuk cenazesi vardı.

Muhtarın yanına gittim. "Muhtar nedir bu? Bu çocuklar neden öldü? Salgın bir hastalık mı var?" diye sordum. Muhtar cenaze sahipleriyle Kürtçe konuşup durumu sordu ve söylediklerini bana aktardı. Çocukların vücudunda kırmızı lekeler çıkmış ve yüksek ateşle teker teker ölmeye başlamışlar. Çocukların yaşlarının üç ile altı arasında olduğunu da muhtar anlattı. "Size yardım etmek istiyorum. Sarıkamış'a gidip size yardım getirmek istiyorum. Bana bir at bulun" dedim. Ancak köydeki atların hiçbirinin bu kadar uzak yola dayanamayacağını, saman sıkıntısı nedeniyle atların iyi beslenemediklerini söyledi köylüler.

Yürüyerek gitmekten başka seçenek yoktu. O sırada orman bakım memurlarının köye gelmekte olduğunu gördüm. Kısa bir süre sonra yanıma geldiler. Kendilerine durumu anlattım. Memurlardan biri atını bana verdi. Sarıkamış'ta atı nereye bırakacağımı da söyledi. Yola çıktım, saat bir sıralarında ilçeye geldim. Atı bıraktıktan sonra doğruca hükümet doktoru Fatih Bey'in yanına gittim.

Doktor beni görünce "Hayırdır öğretmen, ne oldu?" diye sordu. "Bana bir şey olmadı ama köyün hali kötü; 10'dan fazla çocuk cenazesi kaldırıldı bu sabah" dedim ve gözlemlerimi, köylülerden aldığım bilgileri kendisine aktardım. Buna bir çözüm bulunması gerektiğini, en azından bizim neler yapmamız gerektiğini kendisinden öğrenmek istedim ve köye bir ekip gönderilmesinin çok yararlı olacağını anlatmaya çalıştım. Doktor oturduğu koltukta arkasına yaslanıp umursamaz bir tavırla yüzüme baktı ve alaycı bir ifadeyle, "Öğretmen, boşuna heyecanlanmışsın. Kızamıktan zatürree olup ölmüşlerdir. Senin esas derdin kaytarmak, bunu bahane edip dört beş saatlik yoldan gelmişsin. Deli misin sen? Bu dağ köylerinde doğanın kanunu geçerlidir. Sağlam olan yaşar, olmayan ölür. Takma böyle şeyleri kafana. Hadi köyüne dön, yapacak bir şey yok" dedi.

Hiç beklemediğim bir cevaptı bu. Donup kaldım. Bir doktor nasıl böyle umursamaz olabilirdi? Bunun tek cevabı vardı: Bana güvenmemiş, söylediklerimin abartılı olduğunu, Sarıkamış'a gelmek için bunu bahane yaptığıma inanmıştı. İçimden "Ben sana gösteririm" dedim. Kaymakama gittim. Malatyalı, babacan tavırlı, 45 yaşlarında bir insandı. Lakabı da "Deli Musa" idi. Odasına daldım. Kapısına vurmayı bile unutmuştum sinirden. Kaymakam beni birden karşısında görünce, "Kimsin sen ulan, kaymakamın odasına böyle girilir mi!" diye bağırdı. "Özür dilerim kaymakamım" dedim ve kendimi tanıttım. Ardından da yaşadıklarımı, hükümet doktorunun cevabını anlattıktan sonra, "Son çare olarak sizi gördüm ve geldim. Çok üzgün ve sinirliyim. Bu yüzden size de saygısızlık yaptım, bağışlayın" dedim. Kaymakam yumuşadı, "Aferin hoca, bize senin gibi insanlar lazım. Bir de bana deli diyorlar, ulan sen benden delisin. O tehlikeli yolu tek başına nasıl geldin? O Keklik Deresi'nin bir adı da Cehennem Deresi'dir. Haydi, oğul şimdi köyüne dön. Dikkatli ol, ben bu sorunu çözerim" dedi. Teşekkür ederek yanından ayrıldım ve atı bıraktığım yerden alarak, hava kararmak üzereyken köye vardım.

Birkaç gün sonra dört kişilik bir sağlık ekibi köye geldi. Bütün evler dezenfekte edildi. Tüm köy kontrolden geçirildi. Köylülerin

tümü muayene edildi ve ilaçlar verildi. Sağlık ekibinin okulun kullanılmayan bir odasında yaptığı bu çalışmalar bir haftaya yakın sürdü. Köylüler uzun yıllar böyle bir sağlık hizmeti görmemişlerdi; mutluydular ve beni el üstünde tutmaya başladılar.

Bu iki anekdotu, o yılların sosyolojik yapısı içinde yaşanan olumsuzluklara tanık olduğum için aktardım. Yorum yapmıyorum, okuyanların anlayışına ve kendilerince değerlendirmelerine bırakıyorum...

"Toplumda itibarı olan *Akşam* gazetesi, iktidara muhalefet etmenin faturasını, önce satılmak, sonra da kapanmakla ödedi"

Askerden sonra *Dünya* gazetesinde mesleğe bıraktığım yerden başladım. Birkaç yıl sonra da *Ulus* gazetesi İstanbul Bürosu'na transfer oldum, 100 lira fazla maaşla. *Dünya* gazetesinin patronu "100 lira için mi bizi bırakıyorsun?" diye sitem etti. Askerdeyken iki yıl maaş farkını ödeyen gazeteye belki böyle bir davranışta bulunmamalıydım. Bu düşünce hâlâ içimi burkuyor.

Şimdiki aklım olsa bu transferi yapmayabilirdim. Bu bir vefasızlıktı, bunu yıllar sonra anlayabildim.

Dünya gazetesi, sıkıyönetim döneminde süresiz kapandığı günlerde bile paramızı ödemişti. Bir kamyonetin içinde para aldığımız günleri hiç unutmuyorum. *Dünya* gazetesi patronuna ve o kuruluşta birlikte çalıştığım, bana mesleği öğreten ve sahip çıkan arkadaşlarıma karşı da mahcup olmuştum.

1964 yılında *Ulus* gazetesinden *Akşam* gazetesine polis muhabiri olarak geçtiğimde aldığım ücret 1200 lira civarıydı. *Akşam* gazetesi sosyalist yazar ve çizerleri kadrosuna katmıştı. Çetin Altan, İlhami Soysal, Ali Sirmen, Turhan Selçuk bunların başında geliyordu. Sosyal içerikli haberler, insanların sıkıntı ve dramları gazete için önemli haberlerdi. Bu bağlamda polis muhabiri olarak bana da iş düşüyordu. Solcu bir gazete olarak tanımlanan *Akşam*'da çalışmam nedeniyle bazı kaynaklardan haber almakta zorluk çekti-

ğim de oluyordu. Ancak bunları insani ilişkiler ve güven duygusu yaratarak aşabildim.

Akşam'da çalıştığım yıllarda, Cemiyet'in kurduğu bir yapı kooperatifine üye olmuştum. İnşaat Etiler'de yapılıyordu. 1964 yılında da evlendim. Eşim öğretmenlik mesleğini seçmişti. 1967 yılında Etiler'deki evimize taşındık. Evin taksitlerini ikimizin kazancıyla ödemeye çalışıyorduk. 1970'li yıllara doğru gazete ekonomik darboğaza girdi. Önceleri zorlukla aldığımız maaşlarımızı sonraları hiç alamaz olduk. Sadece eşimin öğretmen maaşıyla geçinmeye çabalıyorduk.

Akşam gazetesi 1972 yılının başlarında yayın hayatına son verdi. Çalıştığım dönemin ilk yıllarında 280 bin satan ve toplumda itibarı olan gazete, iktidara muhalefet etmenin faturasını önce satılmak, sonra da kapanmakla ödedi.

Gazetelerde toplu sözleşme dönemi

1961 Anayasası'nın sağladığı hukuksal olanaklarla sendikalar da güçleniyordu. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) yeni kurulmuştu. Türkiye Gazeteciler Sendikası da bu gelişmeye ayak uydurarak gelişmesini sürdürüyordu. Sendika gazete ve ajanslarda örgütleniyordu.

Bu arada, Ecevit'in çalışma bakanıyken çıkarmayı başardığı Grev ve Lokavt Yasası da yürürlüğe girmiş, gazetelerde toplu sözleşme dönemi başlamıştı. Bu yasa o yıllarda gazete çalışanlarına grev hakkından tazminata, çalışma saatlerinden ücret artışına ve çeşitli sosyal haklara kadar önemli katkılar sağlamıştı. Bu arada bazı basın kuruluşlarında da lokavt kararı alındığını biliyorum. Hatta *Dünya* gazetesinde uygulanan grevde grev gözcüsü olarak kapıda beklerken, patron Bedii Faik geldi. İçeri girerken yüzüme baktı ve "Sen de mi Erol?" dedi. Grev gözcüsü önlüğümü çıkarıp *Akşam* gazetesine döndüm.

Bu çalkantılar arasında 1970'li yıllara geldik. Siyasi ve ekonomik kaos sürüyordu. 12 Mart 1971 günü ordu iktidara muhtıra

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakanı Derviş Eroğlu Türkiye ziyaretlerinden birinde Erol Gönenç'e verdiği röportaj sonrasında.

verdi. Türkiye için yeni bir dönem daha başlıyordu. *Akşam* gazetesinin son günleriydi. Benim için de sıkıntılı günler devam ediyordu. Gazeteler de ekonomik kaostan etkilenmişti. İşten çıkarmalar oluyordu. Babıâli'de zor günler yaşanıyordu.

1973 yılına böylesine çalkantılı günlerde, sıkıntı içinde girdik. Aynı yılın 4 Ocak günü *Hürriyet* gazetesine girdim. Benim için büyük bir sürpriz oldu bu transfer. *Hürriyet* gazetesinde çalıştığım yıllar gerek gazetecilik yapma olanakları, gerekse ekonomik imkânlarımızın gelişmesi açısından son derece görkemli bir dönemdi. İkramiye sistemi vardı. Yılda iki kez ikramiye alıyorduk. Yıl sonlarında başarı ödülü olarak ayrıca ekstra ikramiye veriliyordu. Sendikayla yapılan toplu sözleşmelerde ücretlerimiz de önemli ölçüde artmıştı.

Ücret artışlarının yararı, kıdem tazminatımızın belirlenmesinde esas oluşturuyordu. Haftada iki gün izin hakkı, bir aylık izin kullanma olanağı, o güne kadar gazetecilik mesleğinde tanışmadığım olanaklardı.

İlk yaz tatiline eşim ve oğlumla birlikte, *Hürriyet*'te çalışırken çıkma olanağı buldum. *Hürriyet*'te çalıştığım yılların sağladığı ekonomik olanakları o güne kadar hiçbir gazetede elde edememiştim.

Erol Simavi'nin her yıl sonunda düzenlediği, "Hürriyet Geceleri"ne katılmak bize ayrı bir motivasyon sağlıyordu. Geçim derdini düşünmüyor, sadece işimizi yapmaya gayret ediyorduk. *Hürriyet* gazetesinde çalıştığımız için çevremizdekiler "Sizler iyi kazanıyorsunuz herhalde" diyorlardı. Hangi amaçla bunu söylediklerinin üzerinde hiç durmadım. Ancak haksız da değillerdi.

Hürriyet'ten önce çalıştığım gazeteler de mesleğime çok şeyler katmıştı, bunu yadsımıyorum. Ancak bir imparatorlukta görev yapmak çok başkaydı. Cağaloğlu'ndaki binanın önünden geçerken, "Allahım *Hürriyet*'te çalışmayı nasip et" diye dua ederdim. Sonuçta bu görkemli gazetenin kapıları bana da açıldı ve tam yirmi altı yıl sürdü.

Hürriyet'ten ayrılınca *Dünya* gazetesinde çalışmaya başladım. *Dünya* gazetesinin benim için son durak olduğunu biliyordum. Gazetecilikten kazandığım ücret açısından da *Hürriyet*'teki yıllar geride kalmıştı. Her şeyin bir sonu vardı tabii. Meslekten, aktif gazetecilikten ayrılmanın da zamanının geldiğini görüyordum. *Dünya* gazetesinde de mutlu, üretken bir yedi yıl geçirmiş, iş dünyasının ve akademisyenlerin önde gelenleriyle tanışma olanağı bulmuştum.

Bu arada mesleğe yeni başlayanlara yardımcı olmak gibi bir misyon üstlenmiştim. Ekonomik araştırmalar, röportajlar yapıyor, istihbaratı da yönetmeye çalışıyordum. *Dünya* gazetesinin de bende özel bir yeri vardır.

Nezih Demirkent'in ölümü bütün basın camiasında şok etkisi yarattı. Ölümünün ardından hazırlanan *Duayen* adlı kitaba, rahmetli Demirkent'in yaşam öyküsünü yazdım. 2002 yılında da *Dünya* gazetesinin kapıları bana kapandı. Böylece aktif gazetecilik yaşamım sona erdi.

Gazeteciler Sendikası'nın gazete sahipliği macerası

Gazetecilik mesleğinin iki önemli kuruluşu vardır. Birincisi İstanbul Gazeteciler Cemiyeti; sonradan adı Türkiye Gazeteciler

Cemiyeti olarak değişti. Benim mesleğe başladığım yıllarda Gazeteciler Cemiyeti'ne üye olmak oldukça zordu. Balotaj Kurulu başvuruların yüzde 90'ını geri çeviriyordu. 1963 yılının sonuna doğru sarı basın kartını almıştım. Cemiyet'e üye olmak istiyordum, ancak almayacakları korkusu vardı içimde. Rahmetli Ayhan Yetkiner "Sen başvur, ben hallederim" dedi. Başvuruyu yaptım. Ayhan ağabey, balotaj heyetindeki deneyimli gazetecilerle tek tek konuşup beni anlatmış. Sonunda Gazeteciler Cemiyeti'nin üyesi olmuştum.

Yakama taktığım Cemiyet rozetini o günden bu yana hâlâ onurla taşıyorum. Cemiyet'in genel kurul çalışmalarına aralıksız katıldım. Son dönemlerde Cemiyet'in organlarından olan denetim kurulunda iki, onur kurulunda bir dönem görev yaptım. Ayrıca Cemiyet bünyesinde oluşturulan Basın Senatosu'nun doğal üyeliğine seçildim. Bu kuruluşun başkanlık divanında iki yıl görev yaptım. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti üyeliğim sürmektedir.

Gazeteciler Sendikası ile ilişkilerim çok parlak geçmedi; aslında uzun da sürmedi diyebilirim. *Akşam* gazetesine girdiğim yıllarda başlayan sendika üyeliğim, Malik Yolaç'ın gazetenin satılmasına karar verdiği 1968 yılına kadar sürdü.

Gazetenin satılma aşamasına gelindiğinde, sendika başkanı rahmetli Doğan Can gazetede bir toplantı yaptı. Gazeteyi Türk-İş'in desteğiyle Gazeteciler Sendikası'nın alacağını, sorunların çözüleceğini, herkesin maaşını alacağını anlattı. Ben de gazetenin kim tarafından yönetileceğini, sendikanın bütçesinin bu işe yetip yetmeyeceğini, Türk-İş'in ne kadar süreyle destek olacağını sordum. Kuşkuların giderilmesi gerektiğini söyledim. Sendika başkanı "Sen satılmaya karşı mısın?" diye sordu. Ben de gerek sendikamızın, gerek Türk-İş'in işçilerin paralarıyla ayakta durduğunu, bu paraların bir gazeteye yatırılmasının macera olacağını söyledim. Sendika başkanı da "Bu satılmaya karşı çıkanların başlarına neler gelir, bilinmez" diye aba altından sopa gösterdi.

Birkaç hafta sonra sendikanın disiplin kuruluna davet edildim. Disiplin kurulu Ömer Sami Coşar, Vasfiye Özkoçak ve Necmi Tanyolaç'tan oluşuyordu. Neden davet edildiğimi sordum. Gazetenin

satılması konusunda, çalışanlar arasında "ikilik yaratanlardan" biri olduğumu söylediler. Ben de görüşlerimin bana ait olduğunu, herkesin düşünce ve davranış özgürlüğüne sahip bulunduğunu, bu temel özgürlükleri de en çok gazetecilerin savunduğunu, bunu da deneyimli gazeteciler olarak, ustalarımız olarak onların öğrettiğini söyledim ve disiplin kuruluna ifade vermeyeceğimi söyleyerek toplantıdan ayrıldım.

Başka büroda sendikadan istifa ettiğime ilişkin yazıyı hazırlarken Vasfiye Abla yanıma geldi: "Sen haklısın belki ama şikâyet üzerine biz de görevimizi yapıyoruz" dedi. Ben, "Nasıl olsa atacaksınız; ben ayrılayım. Sendikadan atıldı" damgası yemek istemem abla, kusura bakma" dedim. İstifa dilekçemi sendika sekreterine verdim. O gün sendika üyeliğim bitti. Bir daha da hiç başlamadı.

Sonunda sendika gazeteyi satın aldı. Sendika yöneticilerinden iki arkadaş gazeteyi yönetmeye başladılar, ancak uzun sürmedi. Sendika işin içinden çıkamayınca Türk-İş el koydu. Daha sonra da Ankara'daki Basın-İş Sendikası devreye girdi. Son olarak Gaziantepli bir fındık tüccarı aldı. O da yürütemeyince gazete tarihe karıştı.

Gazetenin satılması aşamasında "sol görüşlü" yazar ve çizerler bir yandan DİSK'i destekliyor, bir yandan da gazetenin Türk-İş desteğiyle sendikaya devri için çalışıyorlardı. Turhan Selçuk'un o dönemde yaptığı bir karikatür ise bunun en güzel kanıtıydı. DİSK yeni kurulmuştu. Üzerinde DİSK yazan büyük kalabalığın omuzlarında bir tabut vardı. Tabutun üzerinde de Türk-İş yazıyordu. Bu karikatür gazetelerde yayımlandı. Ben düşüncelerimde haklı çıkmıştım. Haklı çıkmamayı dilerdim ama olaylar böyle gelişti.

"Sendikaya karşı olan gazete patronlarının giderek artması sonucu, sendika üyesi olmak avantajdan dezavantaja dönüştü"

Sendika üyeliğinin avantajları, yapılan toplu sözleşmelerde kazanılan ekonomik ve sosyal haklardır. İşten çıkarılmaların sendika

tarafından önüne geçilmesi pek mümkün olmuyordu. Çalışanların işverenle düştükleri anlaşmazlıkların hukuki çözümü konusunda sendika imkânları devreye girerdi.

Sendikaya karşı olan gazete patronlarının giderek artması sonucu, sendika üyesi olmak avantajdan dezavantaja dönüştü. Özellikle iş dünyasından gelip gazete patronu olanlar sendikaya karşıydılar. Toplu sözleşmeyle çalışanların koydurdukları haklar patronları rahatsız etmeye başlamıştı. Kıdem tazminatları, sosyal haklar ve ücret zamlarını patronlar kendileri belirlemek istiyorlardı.

212 sayılı yasa, çalışanların istifa etmesi halinde de tazminat almalarını öngörüyordu. Gazete işverenleri bu yasanın kaldırılması için uzun yıllar mücadele ettiler, sonunda bunu başardılar.

Artık gazetelerde sendikasızlaşma dönemi başlamıştı. Gazetelerde çalışanlar teker teker sendika üyeliğinden ayrılmaya başladılar. Gazetecilerin ve kol işçilerinin kaderi artık işverenin iki dudağı arasındaydı.

Bu gelişmeler sırasında, gazetecilik mesleğinde çalışanların üstün bir dayanışma gösterdiklerini söylemek zor. İşten çıkarılanlara yeni olanaklar sağlanması için bir başka gazetecinin devreye girdiğine çok az tanık oldum. Bir gazetede işten çıkarmalar olduğunda, genel yayın müdürleri, yazı işleri müdürleri operasyon tamamlanıncaya kadar gözden kaybolurlardı. İşten çıkarılanlar çalıştıkları gazetedeki yazı işleri müdürlerini, servis şeflerini aradıklarında onlarla iletişim kuramazlardı. Telefona bile çıkmazlardı.

Gazete dışında karşılaşıldığında ise bir gazetede işi olanlar, işten çıkarılanları görmezlikten gelirlerdi. Bu davranışlar bugün de devam etmektedir. Bu, Türk basınında uzun yıllardan beri süre gelen bir olgudur. Bu düzelir mi? Cevabım: Çok zor, belki de olanaksız.

Bir arkadaşımız aramızdan ayrıldığında, cami avlusunda toplanan gazeteciler üzüntü gösterisi yaparlar. Ben bunun, gazetecilerin bir ikilem içinde olduklarını gösterdiğine inanıyorum. Aramızdan ayrılan o arkadaşın gazetecilikte insani ilişkiler ve mesleki dayanışma açısından hangi duygularla yaşamı sona ermiştir? Bunu anlamak da anlatmak da olanaksız.

İşverenlerin dayanışmasına gelince, onlar gazete girdilerine yapılan zamlarda ortak hareket ederlerdi, sonra yine kendi kalıplarına çekilirlerdi. Çalışanların haklarına ilişkin olumsuz gelişmelerde ise patronların aynı duyarlılığı gösterdiklerini söyleyemeyeceğim.

Partili gazeteci olgusuna pek sıcak bakılmıyordu

Gazetecilik mesleğini yaptığım süreç içinde sanatsal, düşünsel veya dinsel bir örgüte üye olmadım. Bunun dışındaki herhangi bir sivil toplum örgütünün çatısı altında bulunmadım. Söz konusu örgütler benim için haber kaynaklarıydı sadece.

Siyasal kuruluşlara gelince, mesleğe ilk başladığım yıllarda CHP Sarıyer ilçesinde gençlik kolu yönetim kurulundaydım ve sekreterlik görevini yürütüyordum. O yıllarda partili gazeteci olgusuna pek sıcak bakılmıyordu. Bir gazeteci sadece mesleğiyle ilgilenmeli, bunun dışında başka bir uğraşı olmamalıydı. Bunu bana açık açık söylediler ve politikayla yakından ve aktif olarak ilgilenmemin doğru olmayacağını, bunun tarafsızlık ilkesiyle bağdaşmadığını anlattılar. Ben de gençlik kolunun ilk kongresinde seçimlere katılmayarak, aktif çalışmayı bıraktım. Ancak parti üyeliğim uzun yıllar sürdü. Aktif çalışmaya veda edişim 1964 yılına, evlendiğim yıla rastlar.

Buna rağmen İstanbul, Ankara, İzmir'deki gazeteciler arasında çeşitli partilerle dirsek temasında olanlar da vardı. Yıllar geçtikçe partili gazeteci olmama anlayışı unutuldu. Gazeteciler arasında parlamentoya girme yarışı başladı. Bu yarış ülkeyi yönetmek ve gazetecilik mesleğinin sorunlarına çözüm bulmak şeklinde tanımlanabilir. Ancak, milletvekili, bakan olan gazetecilerin içinde bulundukları siyasal konjonktür içinde bu sorunları yeterince çözemedikleri de biliniyor.

Parlamentoya giren gazetecilerin en ünlüsü kuşkusuz, başbakanlık da yapan rahmetli Bülent Ecevit idi. CHP'nin resmi yayın organı olan *Ulus* gazetesinde başyazarlık yapıyordu.

"Yıllar önce muhabirlikten öteye gidemeyen kadın gazeteciler, bugün alana damgalarını vurdu"

Gazeteciliğe başladığım yıllarda, meslektaşlarımız arasındaki cinsiyet dağılımı erkek gazeteciler lehineydi. Kadın gazetecilerin sayısı 1958-60 yılları arasında 10'u geçmiyordu. Bunun çeşitli nedenleri olabilir. Kadınların o yıllarda gazetecilik mesleği hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmamaları, bu yüzden de gazeteciliği merak edip bunu bir meslek olarak seçmekten kaçınmalarıydı belki de. Bir başka neden de, erkek gazetecilerin mesleğe girmek isteyen hanımlara olanak tanımamalarından kaynaklanabilir. O yıllarda gazetecilik bir erkek mesleği olarak gözüküyordu.

Toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda gösterdiği gelişmenin yanı sıra, her kurumda olduğu gibi gazetecilikte de anlayış değişiklikleri başladı. Kadınlara dönük haberlerin, röportajların, kadın haklarını savunmanın, kadınlara özel ekler çıkarmanın, gazetelere daha çok tiraj getireceği olgusu keşfedildi. Buna bağlı olarak da gazeteler bünyelerine daha çok kadın eleman almaya başladılar. 1960-70 yılları arasında kadın gazetecilerin sayısında önemli bir artış olduğunu söylemek mümkün. Ancak, kadın gazeteciler yayın organlarının yönetim kadrolarına henüz girememişlerdi. Haber servislerinde, magazin alanlarında çalışmalarını sürdürüyorlardı. Kadın gazetecilerin Türk basınında giderek çoğalma süreci devam ederken, kadın dergileri, kadınlara yönelik, gazetelerin içinde yer alan ekler, magazin haberleri, özellikle sanatçıların yaşamlarını irdeleyen haberler yaygınlaşmaya başladı. Bu alanda kadın gazeteciler görevlendiriliyordu çoğunlukla.

Günümüzde ise bu tablo bütünüyle değişti. Televizyon kanallarının çoğalması, gazeteler arasındaki rekabet, kadın elinin mesleğe daha çok değmesini sağladı. Günümüzde gazete, radyo ve televizyonlarda çok sayıda, hemen hemen erkek gazetecilerle eşit düzeyde kadın gazeteci çalışmaktadır. Ayrıca iletişim fakültelerinden mezun olup da gazeteciliği seçen ve bir yolunu bulup medya organlarında çalışmaya başlayan genç kızların çoğalması da kadın gazeteci sayısının artmasında önemli bir etken.

Yıllar önce muhabirlik aşamasından öteye gidemeyen kadın gazeteciler bugün televizyonlarda, muhabirlik, spikerlik yaparak, söyleşi programları düzenleyerek bu alana damgalarını vurdular. Gazetelerde ise kadın gazetecilerin son on beş yıldan bu yana istihbarat şefi, haber müdürü, yazı işleri müdürü ve genel yayın müdürü olduklarını da görüyoruz.

Ayrıca köşe yazarlığı da kadın gazetecilere verilmeye başlandı. Meslekte kademe atlama, yani terfi etme konusunda kadın gazetecilerin biraz daha avantajlı olduklarını da söyleyebiliriz. Ancak bu bir kural değil, rastlantı da olabilir. Kadın gazetecilerin daha çok gazetecilikteki performansına, çalışma temposuna, genel kültürüne, bildiği yabancı dile, olaylara bakış açısına ve gazeteciliğe ne kadar bağlı olduğuna bakılmaya başlandı.

Babıâli'de işten çıkarılmanın kod adı: Naşit Bey'i görmek

Gazetecilik mesleğinde tam kırk altı yıl kesintisiz çalıştım. Bu süreç içinde her gazetecinin başına gelebilen işten çıkarma olayını ben de iki kez yaşadım. İşten çıkarılan gazeteciler için Babıâli'de tatsız, biraz da espriden uzak bir deyim kullanılırdı. İşten çıkarılanlar için "Falanca arkadaş Naşit Bey'i gördü" denirdi. Anlardık ki o arkadaş işten çıkarılmıştı. Naşit Bey, bir dönem *Cumhuriyet* gazetesinin muhasebe müdürlüğünü yapmıştı. *Cumhuriyet*'te bir gazeteci işten çıkarılacağı zaman, "Git Naşit Bey'i gör" denirmiş. Bu laf sonradan Babıâli'de sıkça söylenmeye başlandı. Bunu da o yıllara ait kısa bir anekdot olarak aktarıyorum.

Gazetecilik mesleğinde, sıkıntı çektiğimiz dönemlerin dışında iki kez işsiz kaldım. 1992 yılında emekli olduktan sonra *Hürriyet* gazetesinde çalışmamı sürdürdüm. Haber merkezindeki görevimden sonra araştırma merkezinde, ardından da İstanbul ilavesinde çalışmalarımı sürdürdüm.

1997 yılında *Son Havadis* gazetesinin sahibi Mustafa Özkan, *Hürriyet*'in sahibi Aydın Doğan ile anlaşıp gazeteyi *Hürriyet* des-

tekli olarak çıkartmaya başladı. *Hürriyet*'in İkitelli'deki binasında bir kat *Son Havadis* gazetesine ayrılmıştı. Ben *Son Havadis*'in haber merkezinde görev yapıyordum. Haberleri ajansların dışında *Hürriyet*'ten alıyorduk. Fotoğraf desteği de bu gazeteden geliyordu. *Son Havadis*'te birkaç ay çalıştım.

Mustafa Özkan, 1960'lı yıllarda *Akşam* gazetesinin Ankara bürosunda çalışıyordu. Kendisiyle bu gazete bünyesinde tanışmıştık. Ben polis muhabirliği yaparken Özkan da Ankara'da haber kovalıyordu. Haftada birkaç kez telefonla konuşurduk. Bazen haberlerini telefonla bana yazdırırdı. Ancak 1997 yılında durum çok farklıydı. Ben haber merkezinde çalışıyordum, Özkan ise gazete patronuydu. Bir gün *Hürriyet*'in muhasebesinden çağırdılar ve işime son verildiğini söylediler. Kırk altı yıl sonra, Babıâli'deki tanımıyla ben de "Naşit Bey'i görmüş" oldum. Nedenini çok net bilmiyordum. Benimle birlikte kaç kişi daha çıkarıldığını da bilmiyordum; ilgilenmemiştim de. İşten çıkarılmamın nedeni konusunda Aydın Doğan Bey'in *Son Havadis*'te çalışanların ücretlerini vermek istemediği ve böyle bir operasyona gidildiği yolunda duyum aldım. Ne kadar doğru bilemiyorum; bu sadece bir duyumdu.

İşten çıkarılmamın asıl nedenini ben şöyle yorumluyorum: *Son Havadis*'te yayımlanan fotoğrafları *Hürriyet*'ten alıyorduk. Bu işi de ben üstlenmiştim ya da bu görev bana verilmişti. Bir gün önemli bir olay meydana geldi. Gecekondu yıkımı mıydı, bir kaza mıydı, net olarak şimdi hatırlamıyorum. Ancak fotoğraf unsurunun ön plana çıktığı bir olaydı.

Fotoğraf almak için *Hürriyet*'in yazı işlerine indim. *Hürriyet* için fotoğrafları seçen arkadaşın yanına gittim. Bana, *Hürriyet* için ayırdığı fotoğraflardan artakalan sekiz on kare verdi. Haber merkezine çıktım, yazı müdürleri bu fotoğrafları değerlendirdiler. Ertesi gün o olayla ilgili en çarpıcı fotoğraf *Son Havadis*'te yayımlandı. *Hürriyet*'in genel yayın müdürü, fotoğrafları seçen arkadaşı sıkı şekilde azarlamış bu yüzden. O da "Erol gelip alıyor, kimseye de bir şey söylemiyor. Ben de gazetede yayımlandıktan sonra gördüm" diyerek, beni fotoğraf çalmakla zan altında bırakmıştı.

Bu arkadaşın adını vermek istemiyorum; şu anda *Hürriyet* gazetesinde önemli bir görevde. Genel yayın müdürü de hırsını alamayıp *Hürriyet*'in yönetim kurulu toplantısında, işten çıkarılmam yolunda karar aldırtmış. *Hürriyet* gazetesinden çıkarıldıktan sonra sadece yirmi gün kadar işsiz kaldım. Ne işten çıkarıldığım gün, ne de daha sonraki yıllarda, zaman zaman karşılaştığım bu arkadaşla olayı gündeme getirip yüzleştim. Bu olayın sorumlusunun kim olduğu konusunu, onların vicdanlarında değerlendirmeleri gerektiğine inanıyorum.

1997 yılında işten çıkarıldıktan sonra, yirmi gün kadar kendimi dinledim. Bir gece eşimle sohbet ederken "Erol, Nezih Ağabey'e bir telefon et; seni sever, belki yardımcı olur" dedi. "Ayıp olmaz mı?" diye sordum. "Bir denemekten ne çıkar?" dedi eşim.

Ertesi gün ilk işim Nezih Ağabey'i aramak oldu. Ekonomi gazetesi olan *Dünya*'nın sahibiydi. Telefonuma çıktı ve "Erol hayrola, bir sıkıntın mı var?" diye sordu. "*Hürriyet*'ten ayrıldım, daha doğrusu kovuldum. Bilginiz olsun diye rahatsız ediyorum" dedim. Günlerden cumaydı ve bana pazartesi günü gazeteye gelmemi söyledi. Söylediği saatte gazeteye gittim. On beş yirmi dakika kadar konuştuk. Beni istihbarat şef yardımcısı olarak işe almak istediğini söyledi. Çok sevindim. Beni istihbarata ve yazı işlerine götürdü. Arkadaşlarla tanıştırdı. Genel yayın müdürü, gençlik yıllarımın anılarını tazeleyen, o günleri bana hatırlatan kadim dostum Osman Saffet Arolat idi. O gün işe başladım.

Dünya gazetesinde çalışmam yedi yıl kadar sürdü. İstihbarat şef yardımcılığının yanında muhabirlik yapıyor, araştırma yazıları yazıyor ve mümkün olduğu kadar üretken olmaya çalışıyordum.

Bu arada şunu da söylemekte yarar görüyorum. Babıâli'de, gazetenin yönetiminde çalışanlar, kendi tavsiye ettikleri arkadaşlarının dışında birine, özellikle patronun getirdiği bir elemana daima kuşkuyla bakmışlardır. Bu yüzden bu kuşkuyu da ben bir süre yaşadım.

Rahmetli Nezih Demirkent, *Hürriyet*'in genel müdürüyken birlikte çalıştığı, çeşitli nedenlerle işten ayrılmış ya da emekli olmuş otuzun üzerinde arkadaşı da *Dünya*'da çalıştırıyordu.

Bir sabah o acı haberi aldık. Nezih Ağabey kalbine yenik düşmüş ve Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu. Bu olay hepimizi derinden üzdü. Gazetenin yönetimi kızına kalmıştı. Bir süre yeni yönetim anlayışıyla yürütülen gazeteden yavaş yavaş işten çıkarmalar başlamıştı. Öncelikle, Demirkent'in aldığı emekli arkadaşlardan başlandı. Ben de bunlar arasındaydım. Böylece, gazeteciliğe başladığım *Dünya* gazetesinde yıllar sonra mesleğimi noktalamış oldum. Bu artık benim için Babıâli'ye bir daha dönüşü olmayan bir sondu. Gerçek bir emekli olarak yaşamımı sürdürmeye başladım ve devam ediyorum.

"Gazetecilik son derece itibarlı ve güçlü bir meslekti"

Mesleğe başladığım yıllarda gazetecilik son derece itibarlı ve güçlü bir meslekti. Toplumun yönetime karşı sesini duyurabileceği güçtü ve toplum da bunu biliyordu. Çünkü o yıllarda gazeteci toplumun sorunlarını yakından izler, insanlara sahip çıkar, onların sesi olurdu.

Bu yüzden de gazetecilik toplumun her kesiminde ilgi gören bir meslek halindeydi. İnsanlar çeşitli sıkıntıları olduğunda, düzeltilmesini istedikleri bir sorunla karşılaştıklarında, seslerini duyurmak için gazeteleri ararlardı. Çünkü gazeteler o sorunların üstüne gittiği zaman toplum lehine çözümler bulunurdu. Bir haber almak için haber kaynaklarıyla temas etmek gerektiğinde bütün kapılar açılır, haber kaynakları büyük bir ilgiyle gazetecileri karşılar ve uzun süren sohbetler yapılırdı. Gerek toplum, gerekse o topluma hizmet veren tüm kurum ve kuruluşların yöneticileri, basının ülkenin çıkarları için çalıştığını, halkı aydınlatma ve bilgilendirme görevini yaptığını bilirdi. Basın adeta toplumla bütünleşmişti. Gazeteci olarak bu büyük ilgi ve itibardan gurur duyardık ve yaptığımız işin ne kadar önemli olduğunu bilirdik.

Peki, ne oldu da gazetecilik, bugünkü gibi toplumdan kopar hale geldi? Gazeteyi yönetenler halkı bir kenara itip ülkeyi yönet-

mek hevesine mi kapılmışlardı? İş dünyasından gelenlerin satılan gazeteleri alarak basını ele geçirdikleri süreçte gazetecilik anlayışı da tamamen değişti.

Halkı bilgilendirmek ikinci plana atılmıştı. İş dünyasından gelen patronlar için amaç, diğer işlerinin ayakta kalabilmesini sağlamaktı. O güne kadar sadece gazete okuru olanların birden gazete sahibi olmaları da dengeleri değiştirmişti. Bu anlayış değişikliği, gazeteciliğe bakış açısı, topluma bakış açısı, gazete sahiplerinin başka yatırım dallarına yönelmeleri, gazeteciliği ikinci planda bir iş olarak görmeleri, basın mesleğinin giderek çıkmaza girdiği günlerin de başlangıcı oldu.

Eski yıllarda, bir eve iki üç gazete girerken, son yıllarda bir gazetenin bile zorla girdiği dönemler başladı. Toplum da giderek basına karşı güvenini kaybeder oldu. Siyasetçiler geçmiş yıllardaki gibi güçlü basını karşılarında görmedikleri için, yaptıkları bütün yanlışlarda basını suçlu görmeye başladılar. Artık toplumumuzda hiç kimse bir olumsuzluk karşısında tavır alan basının haklı olduğunu söyleyemiyor. Bu itibar kaybının toplumu da olumsuz etkilediğini söylemekte yarar var.

Günümüzde gazete tirajlarının toplamına baktığımızda, bunun giderek kaybolan itibarın bir göstergesi olduğu da ortaya çıkar. Bugün ülkemizin nüfusu 72 milyon. Yüzde 90'ının okuma yazma bildiği bir ülke. İlkokuldan üniversiteye kadar okuyan nüfusun sayısı 20 milyona yakın. Memur ve işçileri, iş sahiplerini, işyerlerinde çalışanları da buna katarsak, potansiyel gazete okuru sayısı 30 milyona yakın. Oysa süreli yaygın yayın olarak tanımlanan yirmi bir ulusal gazetenin toplam tirajı bugün 5 milyon dolayında. Bu, ülkemizdeki basın sektörü için üzüntü duyulacak bir durum.

Kimse gazete tirajlarının artması için bir çaba göstermiyor sanırım. Halka inen, halka duymak istediklerini söyleyen, onların sorunlarını dile getiren siyasi partiler nasıl seçimlerden zaferle çıkıyorlarsa, halktan kopan, halkın sesi olmaktan uzaklaşan gazeteleri de halk satın almayarak, böylece cezalandırarak tirajların bu kadar düşük kalmasını sağlıyor.

Umarım, gelecekte Türk basın mensupları basın özgürlüğünü tartıştıkları kadar, "Neden tirajlar bu kadar düşük ve neden daha fazla halka ulaşılamıyor?" diye düşünürler ve çözüm arayışına girerler. "Efendim, bir gazeteyi günde üç kişi okuyor. Bu da 15 milyon eder" mazeretlerine de sığınmamak gerektiğine inanıyorum.

"Gazetecinin de bir insan olduğunu hatırlamak gerek"

Bir gazeteci öncelikle yaptığı her işin sonunda mutlu olmasını bilmelidir. Ben de yarım asra yakın meslek yaşamımda yaptığım her işle gurur duyardım. Yazdığım haber, yaptığım araştırma yazıları yayımlandığında son derece mutlu olurdum. Meslekte yaşadığım mutsuzluklar, insanların dramlarıyla ilgili düzenlediğim haber ve röportajlardı. Bu mutsuzluk, yaptığım işten değil, o yazıya konu olan insanların çektikleri sıkıntı ve ıstıraptan kaynaklanırdı.

Bazı olayların günlerce etkisinde kaldığım da olmuştu. Bunu da açık yüreklilikle söylüyorum. Gazeteci olaylara fotoğraf kamerasından bakar gibi bakmalı, duygularını bir kenara bırakmalı, bu tamam. Ama sonuçta gazetecinin de bir insan olduğunu hatırlamak gerek. Bu insani olayların gazetede yayımlamasından sonra, o dramı yaşayanlara bir yardım eli uzatılmışsa, devlet ya da çeşitli yardım kurumları el uzatmışsa, işte bizim de mutluluğumuz bu olurdu. Bu tür olayların üzerine gitmek, gazeteyi toplum içinde daha güçlü ve güvenilir kılardı.

"Gazeteler askeri yönetimlerin yayınladığı bildirilerle çıkıyordu"

Askerin Türk siyasi hayatına müdahale ettiği ve yönetimi ele geçirdiği ilk darbe 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşti. Bunu 12 Mart 1971 muhtırası, daha sonra bunu da 12 Eylül 1980 askeri darbesi izledi.

Bütün bu askeri müdahaleler ifade özgürlüğü açısından gerek basını, gerek sivil toplum örgütlerini ve gerekse bireyleri olumsuz yönde etkilemiştir. Askeri yönetimler sert kurallar içerdiğinden, düşünceyi serbestçe ifade edebilmek olanağı da yoktu. Yayın organlarında çıkan haberler askeri yönetim tarafından sıkı şekilde kontrol ediliyordu. Askeri yönetimin anlayışına ters ya da onların sakıncalı gördükleri yazılar yüzünden gazetelere kapama cezası uygulanıyordu.

Düşünceyi ifade özgürlüğü her alanda rafa kaldırılmıştı. Gazeteler askeri yönetimlerin yayınladığı bildirilerle çıkıyordu. Bu bildirileri gazeteler birinci sayfadan oldukça büyük gösteriyorlardı.

Bildirileri ilk sayfalarda, ikinci üçüncü derecede haberler gibi göstermek de askeri yönetimi rahatsız ediyordu. Yönetim bu davranışları kendilerine karşı muhalefet gibi algılıyordu. Böylesine düşünce ve ifade özgürlüğünden yoksun bir ortamda, gazetede muhabirinden yazarına, yazı işleri müdüründen genel yayın müdürüne, sayfa sekreterine kadar oldukça zor, dikkat isteyen bir çalışma yaşanıyordu.

Askeri yönetimlerin beğenmediği haberler nedeniyle çok sayıda gazeteci, bunların başında yazı işleri müdürleri geliyordu, askeri savcılık tarafından gözaltına alınıp günlerce cezaevinde tutulmuşlardı. Bu uygulamalar siyasi tarihimizde "basının karanlık günleri" olarak yer almış bulunuyor.

Gazetecilerin serbestçe haber, röportaj üretmek olanağı yoktu. Gazeteler daha çok ajans haberleri, askeri yönetimin bildirileri ve az sayıda da olsa kendi elemanlarınca ürettikleri haberlerle çıkıyordu. Bu bağlamda magazin haberleri ön plana çıkıyor, toplumsal olaylara değinmemeye özen gösteriliyordu. Kısacası gazeteler havadan sudan haberlerle yayın yaşamlarını sürdürmeye çalışıyorlardı.

1980 askeri müdahalesinde ise televizyonlar da devredeydi, gazetelerin yanı sıra televizyon kanalları da aynı baskı, kontrol ve özgürlüklerden uzak bir çalışma ortamı yaşıyorlardı. İki askeri darbe ve bir müdahale dönemini yayın organları böyle yaşadı. Askeri yö-

netimlerin seçim kararı alarak ülke yönetimini sivillere bırakması ise, gazetecilerin yeniden özgürlükçü bir ortama geri dönmelerini sağlamış oldu. Yaklaşık on yılda bir gerçekleşen bu müdahalelerin Türk basınını bir hayli sarstığı, ülkenin olduğu kadar basının da ilerlemesini frenlediğini söylemek sanırım yanlış olmaz.

"Yayımlanacak yazı, fotoğraf, karikatür ve köşe yazıları askeri yönetimin sıkı denetimi altındaydı"

Askeri müdahalelerin yapıldığı dönemlerde, gazetelerde ve diğer yayın organlarında yayımlanacak yazı, fotoğraf, karikatür ve köşe yazıları sıkı denetim altındaydı. "Piyasa aktörleri" denilen kişi ya da kurumların o dönemde gazetelere baskı uygulaması zaten düşünülemezdi, çünkü bir biçimde onlar da aynı sıkı kurallara uymak zorundaydılar.

Bu otoriter yönetim modeli sadece yayın organlarını değil, tüm toplumu kapsıyordu. Sadece gazete yönetimi değil, haber, röportaj, makale, fotoğraf ve karikatür üreten gazeteciler de son derece dikkatli çalışmak zorundaydı. Bu tür baskıların gazete yönetiminden kaynaklandığından söz edilemez. Ancak gazete yönetimi bu tür otoriter yönetim dönemlerinde yayın stratejilerini belirleyerek, bu stratejiye uyulması konusunda titizlik gösterirdi. Bunun çalışan gazeteciler üzerinde bir baskı olarak nitelendirilmemesi gerektiğine inanıyorum. O dönemlerdeki siyasi konjonktürün getirdiği ve gazete yönetimlerinin yapması gereken bir "otokontrol yöntemi" olarak değerlendirmek daha doğru olur sanırım.

Askeri yönetimler döneminde yayın organlarını yönetenlerin uyguladıkları otokontrol yöntemi ne yazık ki demokrasiye geçildikten sonra rafa kaldırıldı. Yayın organları yeniden düşünceyi ifade özgürlüğüne kavuşmanın heyecanı içinde özgürlüklerin sınırını zorlamaya başladılar. Ancak hukuksal bir olguyu, yani hiç kimsenin, hiçbir kurumun, hiçbir yönetimin sınırsız özgürlüğe sahip olmadığı gerçeğini dikkate almadılar. Bu yüzden de, özellikle siyasi iktidarlarla sık sık sıkıntılar yaşanmaya başlandı. Böylece, basına

karşı değişik önlemler alınması da gündeme geldi. İktidarlarla gazeteciler arasında tartışmalar başladı.

Basında çalışanlar özgürlüklerinin, halkın bilgi edinme hakkının ellerinden alındığını, ülkeyi yönetenler ise basının tarafsız olmadığını ileri sürerek sık sık çatışma içine girmeye başladılar.

Oysa otokontrol işletilseydi, basın yasalarının sınırlamalarını beklemeden bu yöntem uygulanıp biraz daha sorumlu gazetecilik yapılabilseydi bu çatışmaların yaşanmayacağını düşünüyorum.

Otokontrol sistemi yeterince uygulansaydı, belki de Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) kurulması bile gündeme gelmeyebilir ve medya kuruluşları sorumluluk anlayışı içinde yayınlarını itibarlı bir şekilde sürdürebilirlerdi. RTÜK'ün, yasaların kendisine verdiği yetki nedeniyle televizyon kanallarını denetlemesi, uyarı, para cezası ve programların yayından kaldırılması cezaları vermesi de gazetecilik açısından çok kabul edilir bir olgu gibi gelmiyor bana. Çünkü RTÜK, anayasa ve yasalara göre her ne kadar bağımsız ve tek başına bir kuruluş olarak kurulmuşsa da siyasi iktidarların etkisi altında kalabilir.

"Gençtim, askeri darbenin en doğru yol olduğunu sanıyordum"

Askeri müdahalelere karşı yaklaşımıma gelince... Meslek yaşamımda gördüğüm, yaşadığım ilk askeri müdahale 27 Mayıs 1960 askeri ihtilali oldu. Dönemin iktidarlarının baskı rejimi, toplumdaki tepki, gençlerin ayaklanması, iktidarın giderek sertleşmesi ve bunun sonucu olarak toplumda siyasal, ekonomik ve sosyal alanda başlayan kaos, toplumun iktidardan yana olanlarla olmayanlar olarak ikiye ayrılması sonucu, emir komuta zincirine bağlı olmaksızın bazı subayların bir cunta kurarak gerçekleştirdikleri askeri darbeye davetiye çıkmıştı.

Türk toplumunun ilk kez yaşadığı bu darbe döneminde bir buçuk yıllık gazeteciydim ve yaşım da 23 idi. Gençtim, askeri darbenin en doğru yol olduğunu sanıyordum.

Demokrasinin zarar göreceği, ülke kalkınmasının en az on yıl geriye gideceği yolundaki düşünceler, ihtilalin yarattığı heyecanın gerisinde kalmıştı. Özellikle Yassıada duruşmaları ve bu duruşmalar sonunda verilen çeşitli kararları olumlu karşıladım.

1971 askeri müdahalesi ve ardından gelen 12 Eylül 1980 ihtilali sırasında da hemen hemen aynı görüşlere sahiptim. Olağanüstü durumlarda ordunun "Cumhuriyeti koruma ve kollama" görevini yerine getirdiğine inanıyordum. İki ihtilal arasında yapısal olarak farklar vardı. 1960 ihtilalinde muhalefetin etkisinin de önemli rol oynadığı varsayılıyordu. Dönemin iktidarının uzaklaştırılması için bazı subayların giriştikleri ve başarılı oldukları ihtilal yıllar sonra bu yüzden muhalefet partisine fatura edildi.

1980 ihtilalinde ise, aşırı örgütlerin birbirleriyle giriştikleri çatışmalarla ülke kan gölüne dönmüştü. Siyasiler, ülkenin güvenlik güçleri buna çözüm bulamıyor ve dökülen kan durdurulamıyordu. Ordu bu kez emir komuta zinciri içinde 12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koydu. Kanlı olaylar kesildi. Ülke yeniden askeri yönetimi yaşamaya başladı.

1980 ihtilalinin 1960 ihtilaline oranla daha haklı nedeni olduğuna inanıyorum. Ancak bu olayları bastırmakta asıl yetkinin sivil iktidarda olduğunu da unutmamak gerektiğine inanıyorum.

"Yapılan askeri darbelerin ülkeye yarar değil zarar verdiğine tarih tanıklık edecektir"

Bu dönemlere ait düşüncelerimin zamanla önemli değişikliklere uğradığını ifade edebilirim, çünkü ne olursa olsun, demokrasiyi askıya alan askeri yönetimlere neden olmamak gerek. Çünkü askeri yönetimler gerek ekonomik, gerek siyasal ve gerekse toplumsal açıdan ülkenin hızla ilerlemesine engel olan otoriter rejimlerdir.

Demokrasiyi bir ya da birkaç kez askıya aldığınızda, onu yeniden rayına oturtmak son derece zordur. Türkiye bunun hep sıkıntısını çekmiştir. Ne olursa olsun, ülke için tek çıkar yol demokrasiden yana olmak ve ona sıkı sıkıya bağlı kalmaktır. Yapılan askeri

darbelerin ülkeye yarar değil zarar verdiğine de tarih tanıklık edecektir.

Özellikle DP iktidarının devrilmesi ve Yassıada mahkemelerinde verilen cezalar, bu cezalara muhatap olanların aileleri, yakınları arasında telafisi zor acılar yaratmış ve yaralar açmıştır. Bu sonucun hak edildiği görüşünde değilim. Bunu da açık yüreklilikle ifade etmek isterim. Ülkeye şöyle veya böyle hizmet eden siyasilerin darbeyle iktidardan uzaklaştırılmaları sonrası, hangi düzeyde olursa olsun cezalandırılmaları, siyaseten de insanlık açısından da doğru bir davranış ve uygulama değildir bana göre. Siyasi ve sosyal konjonktür ne olursa olsun, rüzgâr nereden eserse essin, kimi intikam duygularının siyasette yeri olmadığına inanıyorum.

1961 yılında üç siyasinin asılmasının ardından yıllar geçti. Askeri yönetimin etkisi altındaki Yassıada mahkemesinden çıkan idam kararları hâlâ tartışılıyor. O yıllarda verilen idam kararlarının ardından günümüze bakarsak, terör örgütü PKK'nın elebaşı, 50 bine yakın insanın canına kıyan bir insanlık suçlusunun anayasada yapılan bir değişiklikle idam cezasının kaldırılmasından yararlanması, toplumun kafasında hâlâ bir soru işareti olarak durmaktadır sanıyorum.

Cumhurbaşkanı seçilemiyor diye 1971 yılında verilen muhtıradan sonra, 12 Eylül 1980 askeri darbesi de ülkeye yeni bir yol haritası çizilmesini sağlamıştır. Bu dönemde yapılan anayasa ile getirilen hükümler, askeri yönetimin, başta üniversiteler olmak üzere üniversite gençlerini, bilim adamlarını, sendikaları hatta bazı siyasetçileri potansiyel suçlu olarak gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Anayasa ve buna bağlı çıkarılan yasalar incelendiğinde bu açıkça görülmektedir.

Bütün bunları gördükten ve yaşadıktan sonra, askeri yönetimlerin çözüm olamadığına ve olamayacağına inandım. Gençlik yıllarımın heyecanı bitmişti. Daha deneyimli, olaylara daha bilinçli ve tarafsız bakmayı öğrenmiştim. İşte bu yüzden, askeri yönetimlerin bir alternatif olmadığı konusunda inancım güçlendi. Her sorunun çözümünün demokrasi içinde aranması gerektiği gerçeğini daima savunacağım.

İntihar haberinin yol açtığı mahkûmiyet

Habercilik çalışmalarım nedeniyle bir kez basın davalarına bakan mahkemede yargılandım ve altı ay hapse mahkûm edildim. Ancak bu ceza mahkeme kararıyla tecil edildi. Bu olayın öyküsü ise şöyle: 1967 yılıydı yanlış hatırlamıyorsam. *Akşam* gazetesinde polis muhabirliği yapıyordum. Her günkü gibi, Sirkeci'deki Emniyet Müdürlüğü'nün bulunduğu Sansaryan Han'a gittim. Basın odasındaki polis bültenini okurken, bir tıp fakültesi öğrencisinin sevdiği kız yüzünden intihar ettiği bilgisi vardı. Vakit erken olduğu için diğer polis muhabiri arkadaşlar henüz gelmemişti.

İntihar eden üniversiteli genç, Cerrahpaşa'da bir evde pansiyoner olarak kalıyordu. Doğruca olay yerine gittim. İntihar eden gencin bütün arkadaşları, polisler olay yerindeydi. Ölen gencin bütün fotoğraflarının yanı sıra sevdiği kızın da fotoğraflarını buldum. Olayı en küçük ayrıntısına kadar öğrendim.

Yeterince bilgilendikten, gencin arkadaşlarıyla da konuştuktan sonra foto muhabiri arkadaşımla birlikte gazeteye döndüm. Telefonla cinayet masasındaki polis arkadaşları aradım, atladığım, öğrenemediğim ya da olayda şüpheli bir durum olup olmadığını öğrenmek için. Dedektif arkadaşlar "Olay intihar, hiçbir şüpheli durum yok. Gencin kız arkadaşının da ifadesini alacağız. Ancak, intihar haberini bu kadar ayrıntılı yazamazsın. Basın yasasına göre yasak biliyorsun" dediler.

Bütün emeklerimin boşa gittiğini düşünmeye başladım. Ne yapmalıydım? Yazı işlerine gittim. Olayda elde ettiğim fotoğrafları ve gencin hikâyesini anlattım. Yazı işleri müdürleri gazetede bu olaya yarım sayfa yer ayırdılar ve "Savcılık dava açarsa biz varız. Sen boşver, böyle bir olay yakalamışsın, biraz dramatize ederek yaz" dediler. Ben de öyle yaptım. Ertesi gün, intihar eden gencin hazin sonu *Akşam* gazetesinde yarım sayfa yayınlandı.

Birkaç gün sonra basın savcılığından telefon ettiler: "Erol Bey, savcı bey sizi bekliyor gelebilir misin?" Savcının yanına gittim. Oturduk sohbet ettik. Çay içtik. Sık sık birlikte olduğum ve

aramızda iyi dostluğun geliştiği bir savcı arkadaştı. İstanbul'a da yeni atanmıştı. Sonuçta yazdığım intihar haberine geldi sıra. Savcı "Erol, biliyorsun, intihar haberini bu kadar ayrıntılı yazmak yasak. Birkaç satırla geçiştirseydin keşke. Ben zorunlu olarak, senin ifadeni aldıktan sonra dava açacağım. Hâkim belki beraat kararı verir" dedi. "Tabii göreviniz ne gerekiyorsa yapın" dedim.

Dava açılmış ve mahkemeden sanık olarak dinlenmem için davetiye gelmişti. Yazı işleri müdürümüzle birlikte yargılanıyorduk. Yazı işleri müdürü mahkemeye gidip ifade vermiş, ben sağa sola koşturmaktan ve haber takip etmekten vakit bulup bir türlü mahkemeye gidememiştim. Rahmetli kayınpederim Niyazi Ispartalı da Anadolu Ajansı'nda adliye muhabirliği yapıyordu. Basın mahkemesi hâkimiyle çok iyi tanışıyorlardı. Hâkim kayınpederime, "Erol'a söyle de mahkemeye gelsin, ifade versin, dosyayı kapatamıyorum" demiş. Bundan benim haberim yoktu. Ertesi gün kayınpederim bana mahkemeye gitmemi söyledi. İşi gücü bırakıp basın mahkemesinde bu davaya bakan hâkimin karşısına çıktım.

Hâkim, "Erol Gönenç sen misin?"dedi. "Evet" dedim. "Sen kaç aydır neredesin? Burası mahkeme, çağırıldığın zaman geleceksin. Burası babanın çiftliği değil!" diye sert bir ifadeyle beni azarladı.

Sonra mahkeme kâtibine, yazıyı göstermesini söyledi, o da gösterdi. Bunu benim yazıp yazmadığımı sordu. "Ben yazdım" dedim. Hâkimin cevabı "İyi halt etmişsin" oldu. Sonra kararı okudu. Basın yasasına uymamaktan altı ay hapse mahkûm olduğumu, bu kararın da tecil edildiğini açıkladı. Karardan sonra, "Bir daha böyle bir haberi yedi yıl içinde yazarsan seni içeri atarım. Hadi şimdi git" dedi.

Dayak yemiş gibiydim. Adliyenin basın odasında oturup dinleniyor ve kendime gelmeye çalışıyordum. Mahkemenin mübaşiri basın odasına geldi, "Erol Bey kim?" diye sordu. "Benim" dedim. "Hâkim Bey sizi çağırıyor" dedi. Hâkimin odasına gittim. Öğle tatiliydi. Beni karşısına oturtup sohbet etmeye başladı. Kürsüdeki hâkim gitmiş, yerine babacan, bambaşka bir hâkim gelmişti. Bana uzun uzun nasihat edip, davalar hakkında aydınlatıcı bilgi-

ler verdi. Orta yaşın üzerinde bir hukukçuydu. Elini öpüp odadan ayrıldım. Böylece basın mesleğinde ilk kez yargılanmış ve hapis cezasına çarptırılmıştım.

"Tarafsız kalmaya özen gösterdim"

Politik düşünce ve faaliyetler nedeniyle dava edilmedim, dolayısıyla da hapse girmem söz konusu değildi. Ben meslek yaşamımda her zaman muhabir olmayı tercih ettim. Çeşitli yönetim kademelerinde çalışmama rağmen, muhabirliği hiç bırakmadım. Fırsat buldukça haber üretir, röportajlara giderdim. Muhabir olmanın bir özelliği ise sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda görüşlerimiz ne olursa olsun bunların habere yansıtılmamasıydı. Amaç salt habercilik yapmak, objektif olarak haberi hazırlayıp gazeteye girmesini sağlamaktı.

Yasalara uymaya özen gösteriyordum. Gazetecilikte köşe yazarlarından farkımız buydu. Onlar çeşitli olaylarda kendi görüşlerini ve düşünsel faaliyetlerini yazılarıyla kamuoyuna aktarıyorlardı. Bunun sonucu olarak da aralarında dava edilenler, hapse mahkûm edilenler oluyordu ister istemez.

Muhabirlik dönemimden mesleği bırakana kadar bu ilkelerden hiç ayrılmadım. Hangi siyasi görüşe sahip olduğumu, olaylar karşısında ne düşündüğümü kimseyle paylaşmadım. Tarafsız kalmaya özen gösterdim. Bunun bana meslek süreci içinde pek çok faydalarının olduğunu da gördüm.

"Patronlar gazetenin yayınına müdahale etmezlerdi"

Mesleki yaşamım boyunca beş gazete ve bir dergide görev yaptım. Mesleğe ilk başladığım yıl, *Dünya* gazetesinin sahibi Bedii Faik Akın idi. Bu gazeteden transfer olduğum *Ulus* gazetesinin sahipliğini ise CHP genel sekreterleri üstleniyordu. Benim *Ulus*'ta çalıştığım dönemde Cihad Baban ile Suphi Baykam genel sekreter

oldukları için patronumuz sayılırlardı. Arada bir İstanbul'a gelip büroyu da denetlerlerdi.

Daha sonra görev aldığım *Akşam* gazetesinin sahibi Malik Yolaç, sonra da gazeteyi devrettiği yeğeni Nur Ökten idi. *Akşam* gazetesi satıldıktan sonra, Türkiye Gazeteciler Sendikası yöneticileri, Türk-İş Başkanı, Basın-İş Sendikası başkanı ve adını bile hatırlamadığım Gaziantepli bir fındık tüccarı patronluk yaptılar *Akşam* gazetesinde. Birkaç ay çalıştığım *Devir* dergisinin sahibi ise DYO boya fabrikasının sahipleriydi.

Hürriyet'te ise önce Erol Simavi, Simavi'nin ortak yaptığı Erol Aksoy, daha sonraki yıllarda Erol Simavi'nin oğlu Sedat Simavi, gazete satıldıktan sonra da Aydın Doğan patronum olarak sayabildiklerim. *Hürriyet*'ten ayrıldıktan sonra da, meslekteki son yıllarımın geçtiği *Dünya* gazetesinde patronum Nezih Demirkent'ti. Demirkent yaşama veda ettikten sonra kızı gazetenin başına geçti ama kendisiyle fazla çalışmadık.

Bütün meslek hayatımda gazeteci-patron ilişkilerinde şu izlenimi edindim: Patron en tepedeki insandı, doğal olarak gazetenin sahibiydi. Ancak, yayın konusunda profesyonellere yetki verip onları yakından izlerdi. Gazetelerin durumu, geleceğe dönük planlar, gazetede yer alan haberler, fotoğraflar, köşe yazıları değerlendirilir, daha iyi neler yapılabilir, bunlar üzerinde konuşulurdu. Patronlar gazetenin yayınına hiçbir şekilde müdahale etmezlerdi. Özellikle köşe yazarları tam bir serbesti içinde çalışırlardı.

Patronlar, yayın organlarına alınacak ya da işten çıkarılacak elemanlara karışmazlardı. Bunlar genel yayın yönetmenlerinin yetkisi içindeydi. Patronlar işe alınan ya da işten çıkarılan elemanlarını tanımazlardı bile. Gazetelerin ekonomik sıkıntı çektikleri dönemde, toplu işten çıkarmalar söz konusu olduğunda, patronlarla gazeteyi üst düzeyde yönetenler toplanıp bir strateji saptarlar ve işten kaç kişinin çıkarılması gerektiğini sayısal olarak belirlerlerdi.

Operasyon kararından sonra, gazeteyi üst düzeyde yönetenler isim bazında çalışma yaparak işten çıkarmaları gerçekleştirirlerdi. Bu nedenle, yayın organlarında çalışanlar arasında üst düzey ça-

lışanlara yakın olmanın avantaj sağladığı düşüncesi yaygındı. Bu yöntem günümüzde de sürüyor. Gazeteciliğin kuralı haline getirilmiş oldu sanki...

"Siyasetçiler ve onların oluşturduğu hükümetler asla eleştirilmek istemezler"

Olaya gazeteci, siyasetçi ve hükümet arasındaki ilişkiler nasıldı diye bakarsak, gerek siyasetçi ve gerekse hükümetle gazeteciler arasındaki ilişkiler, benim çalıştığım yarım asra yakın süreç içinde hep inişli çıkışlı olmuştur. Siyasetçiler ile hükümet, ülkeyi yönetmek üzere iktidara gelmiş olanlardır, gazeteci ise halk adına siyasetçiyi, hükümeti denetlemek görevini üstlenen bir kurumdur.

Bu böyle olunca da yönetenlerle onları denetleyenler arasında zaman zaman sıkıntılar yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Siyasetçiler, teknolojinin gelişmediği, haberleşme ağının bugünkü gibi olmadığı yıllarda, hangi partiden olursa olsun, seçim sonuçlarını gazetelerin yazı işleri müdürlüğünde kamp kurarak izlerlerdi. Çok yakın bir ilişki gibi görünen bu tür davranışların, seçimlerden sonra, ne yazık ki, yapay olduğu anlaşılırdı.

Hükümetler genelde, icraatlarının yayımlanmasını ve bu yayınlarla toplumdan puan kazanmak isterler. İcraatın –doğru ya da yanlış olsun– mutlaka hükümetin yaptığı açıklamalar doğrultusunda olması onlar için önemlidir. Ancak, siyasetçiler ve onların oluşturduğu hükümetler, asla eleştirilmek istemezler.

"Basın demokrasinin dördüncü gücüdür"

Yayın organlarının görevi ise hükümet çalışanlarının yanlış, hatalı taraflarını bulup yazmak ve kamuoyu önünde tartışmaya açarak, halkın doğru bilgilendirilmesini sağlamaktır.

Bu yüzden siyasetçi, hükümet ile basın arasındaki ilişkiler birbirlerine son derece yakın görünmesine rağmen, arada bir, iki güç arasında yaşanan gerginliklere de rastlamak mümkündür. Demok-

rasinin güçlerinden ikisi yani yasama ve yürütme siyasetçilerin elindedir.

Basın ise demokrasinin dördüncü gücüdür. Ancak, siyasetçi ülkeyi yönettiği için doğal olarak basını da kontrol etmek gibi bir anlayışa sahiptir. Basın ise bunu demokrasiye aykırı, düşünce ve ifade özgürlüğüne karşı bir tutum olarak değerlendirir. İki güç arasındaki sürtüşmenin temel nedeni budur. Bu sürtüşme bugünün sorunu değildir, elli yıldır süren bir gizli ya da açık mücadeledir. Bu yüzden de basın, elli yılı aşkın süredir hep basın özgürlüğünü tartışmış ve tartışmayı sürdürmektedir.

Siyasiler muhalefetteyken basına sahip çıkarlar, iktidara geldiklerinde ise bütünüyle olmasa bile kısmen, basına karşı kendilerinden önceki iktidarların eleştirdikleri davranışlarını bu kez kendileri sergilerler. Aslına bakarsanız ne basın siyasetçisiz, ne de siyasetçi basınsız olur. Siyaset basın için bir haber kaynağı, bulunmaz bir malzeme, basın ise siyasetçi için kendisini kamuoyuna anlatabilmesini sağlayan bir araçtır.

Tarafsız gazetelerin eleştirisinden kurtulmak için, iktidar mensubu siyasi partilerin kendilerine yakın yayın organlarını kurma ve kurulmuş olanlara da yardımcı olma yöntemlerine başvurdukları da yıllardır süregelen bir uygulamadır. Bu da basın arasında bir ikilemin doğmasına neden olmaktadır.

"Önemli olan, haber kaynaklarıyla sağlam, sevgi ve güvene dayalı bir ilişki kurmaktır"

Bir gazeteci, üzerine gittiği her olayda o olayın muhatabı olan haber kaynaklarına ulaşmayı bilmelidir. Cumhurbaşkanından en küçük daire müdürüne kadar, resmi ve özel sektör yöneticileri bizim haber kaynaklarımızı oluşturur. Sivil toplum örgütlerinin başkan ve yöneticileri, sendikalar, bilim adamları, sağlık kuruluşlarını yönetenler haber kaynaklarımızın başında gelir.

Önemli olan, haber kaynaklarıyla sağlam, sevgi ve güvene dayalı bir ilişki kurmaktır. Bunu başardığınız zaman haber almakta

sıkıntı çekmezsiniz. Özellikle polis ve diğer güvenlik kuruluşlarını yönetenlerle çok sıkı işbirliği, ama güvene dayalı bir işbirliği kurmak gerekir.

Ben mesleğim süresinde haber kaynaklarıyla bu prensipler doğrultusunda ilişki kurmaya çalıştım, bunun da son derece yararını gördüm. Bu ilkelerden hareketle haber kaynaklarıyla ilişki kurulursa, zaman zaman haber gazetecinin ayağına kadar da gelir. Aranan, güvenilen bir gazeteci olmak meslekte çok önemlidir. Bu tür çalışma hem gazetecinin, hem de çalıştığı gazetenin toplumda itibar görmesini sağlar.

Gazetelerde yetki ve görev alanları

Gazete ve öteki yayın organlarında yönetim ikiye ayrılır. Birincisi gazetenin yayımlanmasını sağlayan yazı işleri kadrosu, ikincisi ise idari kadrodur. İdari kadro genel müdür, personel müdürü, muhasebe müdürlüğü ve idare müdürlüğünden oluşur. Bunların hepsi genel müdüre bağlıdır.

Gazetenin hazırlanmasını sağlayan seksiyonlara gelince, bu bölümün en tepesinde genel yayın müdürü vardır. Genel yayın müdüründen sonra yazı işleri müdürleri, yazı işlerine bağlı sayfa sekreterleri, düzeltme servisi ve haber üniteleri gelir. Haber üniteleri olarak, dış haberler, ekonomi servisi, araştırma servisi, istihbarat servisi, fotoğraf servisi, spor servisi, yurt haberleri servisi haber üretmekle görevlidirler. Bu ünitelerin tamamı, hiyerarşik biçimde yine yazı işlerine, dolayısıyla da genel yayın müdürüne bağlıdır. Genel yayın müdürü, yazı işleri çalışmalarında tek yetkilidir. Yazı işleri içinde yer alan haber müdürlüğü ise haber üniteleriyle yazı işleri arasındaki haber trafiğini düzenler.

Haber ünitelerinin işlevine gelince, istihbarat servisi genellikle o şehirde meydana gelen olayları izlemek, görsel malzemeyi sağlamak ve oluşturulan haberleri hızla haber merkezine aktarmakla görevlidir.

İstihbarat şefinin ise o serviste görevli muhabirlere görev dağılımı yapmak, izlenen haberlerin en kısa sürede gazeteye ulaşmasını

sağlamak, yazılan haberleri okuyup düzeltmek önemli görevleri arasındadır.

Dış haberler dünyada olup bitenleri, meydana gelen olayları yurtdışındaki muhabir ağının yanı sıra yerli-yabancı ajansların haber bültenlerini izleyerek haberleştirir. Bu serviste çalışanların yabancı dil bilmesi zorunludur. Dış haberler servisi de oluşturduğu haberleri önce haber merkezine, daha sonra da yazı işlerine aktarır. Yayın organlarında dış haberler ayrı bir sayfada yer aldığı için, birinci sayfaya aktarılacak dış haberler bu kontrolden sonra belirlenir.

Yurt haberleri servisi bütün illerde oluşturulan bürolardan gelen haberleri toplar. Bunları düzelterek yazı işlerine aktarır. Ayrıca yurt haberleri servisi şefi, yurt haberlerine izlenecek işler konusunda da talimatlar vermekle yetkilidir. Son yıllarda yurt haberleri servisi gazetenin adını taşıyan ajanslara dönüştürülmüştür, ancak işlev aynıdır.

Ankara bürosu, kentin başkent ve siyasetin merkezi olması nedeniyle, doğrudan genel yayın müdürü ile yazı işleri müdürlerine bağlıdır. Bu büronun yurt haberleri merkeziyle bir bağlantısı yoktur. Haber üniteleri, belirlenen yetki hiyerarşisi içinde çalışmalarını bu şekilde sürdürür. Son yıllarda haber koordinatörlüğü, yayın koordinatörlüğü unvanları da oluşturuldu.

"Haber üretim süreci hızlı ve dikkatli çalışma gerektirir"

Haberin ve diğer yazıların gazeteye girinceye kadarki serüveni ise şu şekilde gerçekleşir: Haber ünitelerinde oluşturulan yazılar önce o servisin şefi tarafından okunur. Şef, haberde eksik ya da yanlış, Türkçe ve yazım hataları olup olmadığını kontrol eder ve yazıyı haber müdürlüğüne aktarır. Haber müdürlüğünde yapılan ikinci bir kontrolden sonra, yazıların gazeteye girecek ölçüye getirilmesi sağlanır. Haber uzun ise kısaltılır, kısa ise eklentiler yapılması için o haberin yazıldığı üniteye geri gönderilir. Daha sonra haber son şeklini alır.

Yazılar düzeltme servisinin kontrolünden geçtikten sonra yazı işleri müdürlerinin önüne gelir. Yazı işleri müdürleri söz konusu yazı ya da haberleri, hangi sayfada kullanılacaksa o sayfanın sekreterine gönderir. Böylece sayfalar tamamlanır, basılmak üzere teknik servise gönderilir. Günümüzde bütün bu işlemler bilgisayarlarla yapılmaktadır.

Yayın organlarında her sabah haber toplantıları yapılır. Bu toplantıya genel yayın müdürü başkanlık eder. Toplantıya ayrıca yazı işleri müdürleri, sekreterler, haber ünitelerinin şefleri ve genel yayın müdürünün gelmesini istediği kişiler katılır. Bu toplantıda haber ünitelerinin ürettiği haberler incelenir, günün en önemli olayı görüşülür. Manşete girecek haberler belirlenir. Toplantıda ayrıca, izlenmesi gereken olaylar konusunda da haber ünitelerine talimatlar verilir.

Bu toplantıdan sonra, haberler oluşturulmaya ve yazı işlerine akmaya başlar. Öğleden sonra ise genel yayın müdürünün başkanlığında ikinci bir toplantı yapılır. Bu toplantıda hangi yazının hangi sayfaya gireceği, birinci sayfada hangi haberlerin kullanılacağı, manşete büyük haber olarak hangi yazının kullanılacağına karar verilir. Bu arada birinci sayfa sekreteri tarafından, görsel malzemeler gözden geçirilip seçildikten sonra, sayfanın mizanpajına yani dizaynına geçilir. Mizanpaj, genel yayın müdürü tarafından kontrol edildikten, gerektiğinde bazı değişiklikler yapıldıktan sonra son şeklini alır.

Yazılar ve görsel malzemeler de yerleştirildikten sonra, başta birinci sayfa olmak üzere tüm sayfalar bilgisayarla teknik servise aktarılır. Burada sayfanın kalıbı çekilir ve baskı makinesine monte edilerek yayın organının basılmasına başlanır. İlk baskılarda, yazı işleri müdürleri ve sayfa sekreterleri ile makine ustaları tarafından renk hatası olup olmadığı kontrol edilir. Gerekli bütün kontroller yapıldıktan sonra gazetenin basılmasına başlanır.

Daha sonra paketleme servisince, gazeteler gönderilecek bayilere göre ayrılır ve okurun eline geçmesi sağlanır. Bu süreçte tüm gazeteciler ve teknik servis son derece hızlı, dikkatli bir çalışma

yapmak zorundadır. En küçük bir hatanın düzeltilmesi söz konusu değildir. Gözden kaçan bir hata doğruca okurun karşısına çıkar. Bu yüzden basın mesleğinde, her kademede çalışanların hata yapma olanakları yoktur.

"Haber takibi son derece zordu"

Mesleğe başladığım yıllarda habere gitmek için gazetelerin genellikle bir aracı da yoktu. Haber takiplerini otobüs, dolmuş, tramvay, vapur gibi şehir araçlarını kullanarak yapardık. Haberi takip etmek için gittiğimiz yerden gazeteyi aramak için bakkal dükkânlarındaki, eczanelerdeki telefonlardan yaralanmaya çalışırdık.

Şehir dışına bir olayı takibe gittiğimizde ise gazeteyle temas kurmak tam bir işkenceydi. Telefon santraline "acil" kaydıyla gazetenin telefonunu yazdırır, sıra gelmesi için beklemeye başlardık. Birkaç saat telefon beklediğimiz de olurdu. Sonraki yıllarda şehrin çeşitli semtlerine kurulmaya başlanan genel telefonlar kısa sürede yaygınlaştı. Ceplerimizde avuç dolusu jetonla işe giderdik. Hatta o yıllarda iyi bir gazeteci olmanın tanımına, "cebinde en az on jeton olması" kıstası da getirilmişti. Bu jetonların ücretini bazen biz gazeteciler cebimizden [verirdik], bazen de gazete karşılardı.

Telefon şebekelerinde yapılan iyileştirmelerden sonra, gazeteyle iletişim kurma konusunda sorunlarımız biraz hafifledi. Gazeteden bir haber kaynağını aramak istediğimizde, telefon sistemindeki bu iyileştirme çok yararlı oldu. Bu arada teleksin yerini faks almıştı. Özellikle iletişim araçlarındaki teknik gelişmeler hızlı bir şekilde devam ediyordu. 1980'li yılların başında, "halk telsizi" olarak tanımlanan bir iletişim aracı toplumun her kesiminde kullanılmaya başlandı. Gazetecilikte bu araçtan oldukça yararlandık.

Araç telefonları da bu yıllarda kullanılır olmuştu. Ancak hızlı teknolojik gelişmeler sonunda, halk telsizi, araç telefonu giderek kullanılmaz oldu. Gazeteler kendi bünyelerinde kurdukları telsiz sistemiyle iletişimin daha kolaylaşmasını sağladılar. Bu sistemde polis telsizi dinleyerek haberi hızlı bir şekilde izleme olanağına kavuşmuş oluyorduk.

"Gazeteler bilgisayar ağıyla donatıldı"

Televizyon ve radyoların yayın hayatına girmelerinin yanı sıra bilgisayar sisteminin yaygın olarak kullanılmaya başlamasıyla gazeteler bilgisayar ağıyla donatıldı. Haberlerin yazımında, servisler arasındaki iletişimde, yurt muhabirleriyle temaslarda, gazete sayfalarının hazırlanıp baskı makinelerine gönderilmesinde bilgisayarlar kullanılmaya başlandı.

Bu teknolojik gelişme, gazetelerin haberi oluşturmadan basımına kadar daha hızlı hareket etmesini, dünyanın neresinde bir olay meydana gelse bunu anında haberleştirmeyi sağladı. Basında da teknoloji dönemi giderek gelişiyordu. Cep telefonlarını ise gazetecilerin çalışma ve iletişim kurma konusunda yaşadıkları en önemli gelişme olarak kabul etmek gerek.

Bir gazeteci, takip ettiği olayı yayın organındaki yetkililere cep telefonuyla hiç vakit kaybetmeden yazdırma ya da bilgi verme olanağına sahip oldu. Televizyonlar, radyolar, haber ajansları, kısacası medya organlarının tümü, bilgisayar sistemi içinde, habercilikte daha güçlü olma ve hızlı çalışma olanağına kavuştular. Bir yandan bilgisayar, bir yandan da cep telefonlarının iletişimde sağladığı kolaylık ve zaman kazandırma avantajları ise saymakla bitmez.

Bu olguyu gazeteci olarak, çalışarak yaşamak gerek. Çoğu zaman cep telefonuyla haber yazdırabilmem, gazeteye ne zaman döneceğim konusunda haber verebilmem, bu teknolojinin sağladığı avantajlar arasında sayılabilir. Televizyon muhabirleri de izledikleri bir olayı cep telefonuyla naklen yayın yaparak izleyicilere aktarabiliyor. Bütün bunlar son 20-25 yılın gelişmeleri. Bundan sonra nasıl gelişmeler olur? Onu şu anda bilemiyorum. Ama teknolojik gelişmelerin durmadığı ve bu gelişmelerin, toplumun her kesiminde olduğu gibi basında da kullanıldığı bir gerçek.

Gazetelerin ekonomik açıdan genişlemeleri ve teknolojik olanaklara kavuşmaları sonrası, gazeteciler habercilik konusunda her türlü desteği almaya başladılar. Olaylara otomobille gitmenin yanı sıra bazı büyük olaylarda uçak ve helikopterlerden de yararlana-

rak habere hızla ulaşma olanakları sağlanmış oldu. Bugün yayın organlarında görev yapanlar, bir olayı izlerken, gazetenin sağladığı olanaklar açısından altın dönemini yaşıyorlar.

"Basın meslek ilkeleri ve etik kurallar mesleğin anayasası sayılmalıdır"

Gazetecilik etik ilkelerine her gazetecinin büyük bir özenle ve titizlikle uymasının gerekli olduğuna inanıyorum, çünkü basının etik ilkeleri mesleğin yücelmesine, itibar kazanmasına, günümüzde olduğu gibi çeşitli eleştirilerin muhatabı olmamasına yol açar. Gazeteciler ise güvenilir insanlar olarak toplumdaki itibarlarını yeniden kazanır.

Gazeteciliğe başladığım ve onu takip eden kırk yedi yıllık meslek yaşamımda gazetecilik meslek ilkelerine özenle uymaya çalıştım. Arkadaşlarımın çok büyük bir kısmının da bilinçli olarak bu ilkelere uymakta özen gösterdiklerini biliyorum.

Basın Konseyi ile Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin belirleyip kitapçık haline getirdikleri basın meslek ilkeleri ve etik kurallar mesleğin anayasası sayılmalıdır. Sadece gazetecilerin değil gazetelerin, yani gazete sahiplerinin ve gazeteleri yönetenlerin de gazetecilik etik kurallarına uymalarının son derece gerekli olduğuna inanıyorum. Ancak, Basın Konseyi ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin bu konuda yaptığı çalışmalar yayın organlarında kısa da olsa haber olarak yer almıyor. Neden önem verilmediğinin analizini yapmak istemiyorum.

Basın meslek ilkelerinin basın mesleğinde özenle kullanılmasını sağlamak ve etik kuralları gazetecilere benimsetmek, bunlara uymayanlara karşı kınama kararları vermek için yoğun çalışma yapan Basın Konseyi'nin üyesiyim. Her yıl yapılan genel kurul toplantılarına katılır ve basın meslek ilkelerinin uygulanışı, etik kurallar konusundaki gelişmeleri izlerim.

Bunun dışında, yine aynı konuda çalışmalar yapan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'ne bağlı olarak çalışan Basın Senatosu'nun

da doğal üyesiyim. Senatonun meslek ilkeleri ve etik konularında yaptığı çalışmalara da katılmaktayım. Dilerim bu uğraşlar basında görev yapan tüm gazeteciler arasında yaygınlaşır ve herkes mesleğine sahip çıkar.

1950'li yıllarda dört sayfa zor yayınlanan gazeteler, bugün ekleri de sayarsak elli sayfanın üzerinde ve renkli olarak okurlara sunuluyor. Bunu iki ana bölümde değerlendirmek gerektiğine inanıyorum. Birinci bölüm, gazetecinin geçmişte ve şimdi sahip olduğu ekonomik ve teknik olanaklar, ikincisi ise gazetecilik yapma konusundaki anlayış farklılığı. Benim mesleğe başladığım ilk on beş yıl büyük olanaksızlıklar içinde geçti. Bir kez daha tekrarlamak isterim: Gazetelerin ekonomik sıkıntıları, bu sıkıntıların yarattığı sorunlar, bu olumsuzluklar içinde gazete çıkarmanın zorluğunu yaşadık.

Günümüzde ise gazetecilerin kavuştukları ekonomik rahatlık, gelişmiş teknolojiye sahip olmaları, gazete yayınlama konusunda patronundan muhabirine kadar önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Bunlar Türk basınının kavuştuğu geniş olanaklar açısından son derece olumlu gelişmelerdir.

"İş dünyasından basına gelenlerle birlikte gazetecilikte anlayış değişikliği olmaya başladı"

Gazetelerin yayın ilkeleri, uyguladıkları yayın politikaları, mesleğe bakış açılarıdır. Mesleğe başladığım yıllarda, gazeteci kökenli patronlar mesleklerine çok sıkı bağlıydılar. Tam bir tarafsızlık içinde, halka dönük, halkla bütünleşerek yayın yapıyorlardı. Ne siyasilere, ne bürokratlara, ne de herhangi bir haber kaynağına ya da sivil toplum örgütüne taviz veriyorlardı. Tam anlamıyla gazetecilik yapılıyordu.

Bize de önce bunu öğrettiler. Gazetecinin o dönemlerde toplumun her kesiminde itibarı vardı. Gazetelerin yayımladıkları haberler toplumda büyük yankılar uyandırırdı. Ülkeyi yönetenler ise ne kadar tepkili olsalar da gazeteciliğin gücünü inkâr edemezlerdi.

Gazeteler eleştirilmezdi. Toplumun her kesiminden insanlar, karşılaştıkları bir sorunda, uğradıkları bir haksızlık karşısında, seslerini duyurmak ve yardım istemek için gazeteleri seçerlerdi. Gazeteler insanların adeta sığındıkları bir liman halindeydi.

Gazetecilik mesleği ekonomik ve teknolojik açıdan hızlı bir gelişim gösterirken, iş dünyasının patronları da yavaş yavaş Babıâli'ye el atmaya başladılar. Gazetecilikten başka bir iş yapmayı düşünmeyen gazete patronları, kuruluşlarını iş dünyasının patronlarına satmaya başladılar.

Bu konuda düşüncem, herkesin gazete çıkarmak, gazete sahibi olmak gibi bir hakkı ve özgürlüğü vardır. Bu bağlamda gazete de çıkarıp satın da alabilirler. Ancak, iş dünyasından basına gelenlerle birlikte gazetecilikte anlayış değişikliği olmaya başladı. Siyasilerle, hükümetlerle ilişkiler eski dönemlerdeki gibi değildi. Gazetecilik dışındaki işlerinin geliştirilmesi konusunda, bir gazete sahibi olmanın avantajlarını kullanmak ön plana çıkmaya başladı. Gazete çıkarmak sıradan bir iş haline geldi. Özlük hakları açısından, çalışanların güvencesi sayılan sendikalar teker teker gazetelerden uzaklaştı. Çalışanlar sahipsiz kaldı. Çalışanların özlük hakları patronun iki dudağı arasına sıkıştı. Patronlar, gazetecileri sahip oldukları diğer kuruluşlarda çalışanlar gibi görmeye başladılar. Oysa onlar gazeteciydi ve demokrasinin dördüncü gücünü oluşturan bir mesleği yapıyorlardı. Türk basınındaki bu gelişmeleri olumsuz olarak niteleyebilirim.

"Çağdaş Türkiye'de, güzel ve mutlu günler geçirmeyi umut ediyorum"

İşte kişisel ve mesleki özgeçmişimden kesitler böyle. Yaşanmış yarım asırlık meslek anılarımın önemlilerini, bazı konulardaki görüşlerimi aktarmaya çalıştım. Çocukluk yıllarımda çektiğimiz sıkıntı ve zorluklardan, ağaç dalından yaptığımız kalemle okula gittiğimiz dönemden, bilgisayarlı, cep telefonlu döneme geçen çağdaş Türkiye'de, güzel ve mutlu günler geçirmeyi umut ediyorum.